

DZIENNIK URZĘDOWY

WOJEWÓDZTWA ZACHODNIOPOMORSKIEGO

Szczecin, dnia 15 marca 2013 r.

Poz. 1212

UCHWAŁA NR XIX/197/13 RADY GMINY STEPNIKA

z dnia 13 marca 2013 r.

w sprawie przyjęcia Gminnego Programu Opieki Nad Zabytkami na lata 2013-2016.

Na podstawie art. 18 ust. 2 pkt 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. Nr 142, poz. 1529 z 2001 r. z późniejszymi zmianami) w związku z art. 87 ust. 3 i 4 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2003 r. Nr 162, poz. 1568, z późn. zm.) po uzyskaniu pozytywnej opinii Zachodniopomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków uchwala się, co następuje:

§ 1. Przyjąć Gminny Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami Gminy Stepnica na lata 2013 - 2016 w brzmieniu stanowiącym załącznik nr 1 do niniejszej uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Wójtowi Gminy Stepnica.

§ 3. Uchwała podlega opublikowaniu w Dzienniku Urzędowym Województwa Zachodniopomorskiego i wchodzi w życie po upływie 14 dni od dnia ogłoszenia.

Przewodnicząca Rady Gminy Stepnica

Ewa Karmazyn

Załącznik nr 1 do uchwały Nr XIX/197/13
Rady Gminy Stepnica
z dnia 13 marca 2013 r.

Gminny program opieki nad zabytkami Gminy Stepnica na lata 2013-2016

1. Wstęp

Przedmiotem opracowania gminnego programu ochrony zabytków Gminy Stepnica jest dziedzictwo kulturowe, które zdołano zachować w obliczu konfliktów zbrojnych, wpływu otoczenia, środowiska oraz postępu cywilizacyjnego.

Głównym celem opracowania programu opieki nad zabytkami znajdującymi się w granicach administrowanych przez Gminę Stepnica jest zachowanie dziedzictwa kulturowego, określenie jego znaczenia w teraźniejszym i przyszłym nakreśleniu przynależności kulturowej lokalnej społeczności.

Ważnym aspektem opracowania programu jest również poprawa stanu zabytków, znajdujących się na terenie Gminy Stepnica, ograniczenie destrukcyjnego wpływu otoczenia oraz podnoszenie świadomości społeczeństwa dotyczącego wagi roztoczenia ochrony nad zabytkami. Celowym jest również wykorzystanie obiektów dziedzictwa kulturowego jako atrakcji turystycznych, wartości ekonomicznych i społecznych oraz jako elementu edukacji kulturowej.

Nie można również zapomnieć, iż zadaniem gminnego programu opieki nad zabytkami jest wyznaczenie i wskazanie kierunków działania społeczeństwa w celu ochrony i opieki nad dziedzictwem kulturowym, które stanowi ważny element rozwoju Gminy Stepnica.

Podstawą opracowania Gminnego programu opieki nad zabytkami Gminy Stepnica jest „Gminny program opieki nad zabytkami. Poradnik metodyczny” opracowany przez Krajowy Ośrodek Badań i Dokumentacji Zabytków w Warszawie.

2. Podstawa prawna opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami

Art. 87 Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. (Dz.U. z 2003 r. Nr 162 poz. 1568 z późn. zm.) stanowi podstawę prawną opracowania programu opieki nad zabytkami. Zgodnie z zapisami cytowanej ustawy, gminny program opieki nad zabytkami sporządza wójt gminy na okres 4 lat. Program przyjmuje rada gminy po uprzednim uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków. Co 2 lata wójt gminy sporządza sprawozdanie, które przedstawia radzie gminy. Gminny program opieki nad zabytkami jest ogłaszany w wojewódzkim dzienniku urzędowym.

Art. 87 ust. 2 wyznacza cele tworzenia przedmiotowego programu tj:

- 1) włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;
- 2) uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
- 3) zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
- 4) wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
- 5) podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
- 6) określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
- 7) podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

3. Formalno - prawny aspekt ochrony i opieki nad zabytkami

Ochrona zabytków jest konstytucyjnym obowiązkiem państwa i każdego obywatela. W ten sposób stanowi art. 5, art. 6 i art. 86 Konstytucji RP z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. z 1997, Nr 78, poz. 483 z późn. zm.)

Zasady ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce reguluje:

Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. Nr 162, poz. 1568 z późn. zm.), której to art. 3, 4, 6, 7, 16 ust. 1, art. 17, 18, 19, 20, 21, 22 oraz art. 89 w szczególności określają co należy uwzględnić jako zabytek, jaki jest zakres i formy jego ochrony oraz odpowiedzialność poszczególnych organów administracji publicznej. Art. 71 niniejszej ustawy określa zakres opieki jaki powinien sprawować właściciel lub zarządca zabytku oraz zasady finansowania prac konserwatorskich, robót restauratorskich i budowlanych obiektów zabytkowych.

Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (tekst jednolity Dz. U. Nr 142 poz. 1591 z 2001 r. z późn. zm.) stanowi, iż „*zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy*

do zadań własnych gminy. W szczególności zadania własne obejmują sprawy (...) kultury, w tym (...) ochrony zabytków i opieki nad zabytkami”

(art. 7, ust. 1, pkt 9 ustawy) .

Wiele obowiązujących aktów prawnych reguluje zasady, formy i zakres ochrony i opieki nad zabytkami, min.:

- ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (tekst jednolity Dz.U. 2009 nr 151 poz. 1220 z późn. zm.),
- ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska (tekst jednolity Dz. U. z 2008 r. Nr 25, poz. 150 z późn. zm.),
- ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (tekst jednolity Dz.U. z 2012 poz. 406),
- ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (tekst jednolity Dz. U. 2010 r. Nr 102 poz. 651 z późn. zm.),
- ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie (tekst jednolity Dz.U. z 2010 nr 234 poz. 1536 z późn. zm.),
- ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz.U. z 2012 poz. 647),
- ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. - Prawo budowlane (tekst jednolity Dz.U. z 2010 nr 243 poz. 1623 z późn. zm.),

Zabytki stanowiące eksponaty muzealne i zasoby biblioteczne podlegają ochronie określonej w:

- ustawie z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach (tekst jednolity Dz.U. z 2012 poz. 987),
- ustawie z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (tekst jednolity Dz. U. 2012 poz. 642).

Ochronę materiałów archiwalnych reguluje ustawa z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach (tekst jednolity Dz. U. z 2011 r. Nr 123, poz. 698 z późn. zm.)

4. Zewnętrzne uwarunkowania dziedzictwa kulturowego

4.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

Obowiązek opracowania krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami spoczywa na ministrze właściwym do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego. Program ten winien zawierać określenie celu i kierunku działań oraz zadania w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami w realizacji, których powinny zostać zaangażowane w szczególności jednostki administracji publicznej.

W chwili obecnej brak jest krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, określono jedynie założenia, cele i tezy tegoż programu.

Za cel podstawowy programu krajowego uznać należy wzmocnienie ochrony i opieki oraz poprawa stanu zabytków w Polsce. Stanowią one, bowiem istotny element dziedzictwa kulturowego, które pozwala określić tożsamość narodową i kulturową społeczeństwa.

Wskazanie siedmiu podstawowych zasad konserwatorskich w programie krajowym pozwoli na uporządkowanie działań w dziedzinie ochrony:

- 1) zasada *primum non nocere*,
- 2) zasada maksymalnego poszanowania oryginalnej substancji zabytku i wszystkich jego wartości (materialnych i niematerialnych),
- 3) zasada minimalnej niezbędnej ingerencji (powstrzymanie się od działań niekoniecznych),
- 4) zasada, zgodnie z którą należy usuwać to (i tylko to), co na oryginał działa niszcząco,
- 5) zasada czytelności i odróżnialności ingerencji,
- 6) zasada odwracalności metod i materiałów,
- 7) zasada wykonywania wszelkich prac zgodnie z najlepszą wiedzą i na najwyższym poziomie.

Powyższe zasady muszą być przestrzegane zarówno przez konserwatorów – pracowników urzędów jak i profesjonalnych konserwatorów-restauratorów dzieł sztuki, konserwatorów – architektów, urbanistów, archeologów, badaczy, właścicieli i użytkowników, użytkowników w tym duchownych – codziennych konserwatorów zabytkowych świątyń.

Tezy do opracowania Krajowego Programu Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami wyznaczają następujące cele działań:

- 1) w zakresie uwarunkowań ochrony i opieki nad zabytkami :

- a) pełna ocena stanu krajowego zasobu zabytków nieruchomych. Określenie kategorii i stopnia zagrożenia,
  - b) pełna ocena stanu krajowego zasobu zabytków ruchomych. Określenie kategorii i stopnia zagrożenia,
  - c) pełna ocena stanu krajowego zasobu dziedzictwa archeologicznego. Określenie kategorii i stopnia zagrożeń oraz wyznaczenie stref o szczególnym zagrożeniu dla zabytków archeologicznych,
  - d) objęcie skuteczną i zorganizowaną ochroną przynajmniej najcenniejszych zabytków techniki,
  - e) pełna ocena stanu krajowego zasobu pomników historii i obiektów wpisanych na listę światowego dziedzictwa. Określenie kategorii i stopnia zagrożenia,
  - f) ocena stanu służb i możliwości wypełniania całokształtu zadań związanych z ochroną i opieką nad zabytkami,
  - g) ocena stanu i stopnia objęcia opieką zabytków w poszczególnych kategoriach. Doskonalenie i rozwijanie oraz podnoszenie efektywności i skuteczności instytucjonalnej i społecznej ochrony i opieki nad zabytkami,
  - h) udoskonalanie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych w zakresie ochrony i opieki nad dziedzictwem kulturowym i zabytkami.
- 2) W zakresie działań o charakterze systemowym:
- a) powiązanie ochrony zabytków z polityką ekologiczną, ochrony przyrody, architektoniczną i przestrzenną, celną i polityką bezpieczeństwa państwa. Realizacja powszechnych tendencji europejskich i światowych o rozszerzania pola ochrony na całe dziedzictwo kulturowe obejmujące i dobra kultury i natury,
  - b) przygotowanie strategii ochrony dziedzictwa kulturowego wytyczającej główne założenia koncepcji ochrony w Polsce. Wprowadzenia jej do polityk sektorowych we wszystkich dziedzinach i na wszystkich poziomach gospodarowania i zarządzania,
- 3) W zakresie systemu finansowania stworzenie sprawnego systemu finansowania ochrony i opieki konserwatorskiej.
- 4) W zakresie dokumentowania, monitorowania i standaryzacji metod działania:
- a) Tworzenie systemu i stale aktualizowanych, elektronicznych baz informacji o zasobach i stanie zabytków w Polsce i ich dokumentacji. Stworzenie

warunków do realizacji ustawowego obowiązku dokumentowania wszystkich prac, przy wszystkich grupach i typach obiektów zabytkowych.

- b) Gromadzenie stale aktualizowanej wiedzy o stanie zachowania, postępach i wynikach prac konserwatorskich i restauratorskich, zagrożeniach, prawidłowości zarządzania i bezpieczeństwie użytkowania obiektów zabytkowych oraz o innych formach ochrony dziedzictwa.
  - c) Wypracowanie i wprowadzenie szczegółowych zasad ochrony dziedzictwa w planach zagospodarowania przestrzennego. Wypracowanie standardów zagospodarowania i estetyki zabytkowych przestrzeni publicznych.
- 5) W zakresie kształcenia i edukacji:
- a) Utrzymanie i doskonalenie dotychczas wypracowanego systemu kształcenia w dziedzinie konserwacji i ochrony. Zorganizowanie systemu podnoszenia kwalifikacji w każdej grupie zawodowej pracującej na rzecz ochrony dziedzictwa kulturowego.
  - b) Kształcenie społeczeństwa w duchu poszanowania dla autentyzmu oraz wartości materialnych i niematerialnych wspólnego, wielokulturowego dziedzictwa. Budowanie klimatu społecznego zrozumienia i akceptacji dla idei ochrony i dawności zabytków odczytywanych jako źródło tożsamości, wiedzy i dumy z przeszłości, tradycji, wiedzy o sposobie życia i pracy przodków.
  - c) Upowszechnianie wśród właścicieli i użytkowników obiektów zabytkowych znajomości zasad konserwatorskich, zasad etyki i profilaktyki konserwatorskiej. Tworzenie mechanizmów ekonomicznych sprzyjających prawidłowemu traktowaniu obiektów zabytkowych.
- 6) W zakresie współpracy międzynarodowej:
- a) Wzmocnienie obecności Polski w światowym i europejskim środowisku działającym na rzecz ochrony dziedzictwa kulturowego i promocja polskich osiągnięć w tej dziedzinie.
  - b) Oparcie działań na pojęciu wspólnego dziedzictwa kultury ludzkości. Troska o ochronę polskiego dziedzictwa kulturowego zagranicą.

Ważnym dokumentem o charakterze strategicznym są również:

Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004-2013 oraz Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2020

Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004-2013 została przyjęta przez Radę Ministrów 21 września 2004 r. i rozszerzona w 2005 r. o przygotowane przez Ministerstwo Kultury Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2020. Dokumenty te są podstawowym rządowym wyznacznikiem ram dla mecenatu Państwa w sferze kultury. Celem strategicznym Programu jest ujęta całościowo poprawa stanu zabytków oraz ochrona i upowszechnianie dziedzictwa kulturowego, w tym również opracowanie systemu prawno-finansowego wspierającego ochronę i opiekę nad zabytkami. Zawiera on również wytyczne do konstruowania programów na szczeblu wojewódzkim, powiatowym oraz gminnym.

Cele częściowe programu stanowi:

- 1) poprawa warunków instytucjonalnych, prawnych i organizacyjnych w sferze dokumentacji i ochrony zabytków,
- 2) kompleksowa rewaloryzacja zabytków, ich adaptacja na cele kulturalne, turystyczne, edukacyjne, rekreacyjne i inne cele społeczne,
- 3) zwiększenie roli zabytków w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości poprzez tworzenie zintegrowanych narodowych produktów turystycznych,
- 4) promocja polskiego dziedzictwa kulturowego w Polsce i za granicą w szczególności narzędzi społeczeństwa informatycznego,
- 5) rozwój zasobów ludzkich oraz podnoszenie świadomości społecznej w sferze ochrony dziedzictwa kulturowego,
- 6) tworzenie warunków do rozwoju i ochrony dziedzictwa kultury ludowej,
- 7) zabezpieczenie zabytków przed nielegalnym wywozem za granicę.

4.2. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu

- 1) Strategia Rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego do roku 2020** (przyjęta przez Sejmik Województwa Zachodniopomorskiego uchwałą Nr XXVI/ 303/05 z dnia 19 grudnia 2005 r. z aktualizowany w 2010 r.)

Cele kierunkowe SRWZ zostały ukierunkowane na rewitalizację przestrzeni urbanistyczno-architektonicznej, zachowania zabytków ruchomych i nieruchomych oraz upowszechnianie dziedzictwa kulturowego, opieki na zabytkami i ich ochrony. Szeroko rozumiana problematyka ochrony zabytków i opieki nad zabytkami została wskazana w czterech z

sześciu celów strategicznych SRWZ w szczególności poprzez wspieranie działań aktywizujących rynek pracy, rewitalizację obszarów zurbanizowanych i wzmacniania tożsamości lokalnej społeczności oraz rozwój i promocję produktów turystycznych.

Diagnoza stanu województwa pod kątem krajobrazu kulturowego przedstawiła jego charakterystykę i pozwoliła na wyłonienie kluczowych problemów tj:

- zły stan zabytków,
- zbyt słabe nakłady a rewitalizację i renowację zasobów środowiska kulturowego,
- słabo rozwinięte produkty turystyczne związane z wykorzystaniem zasobów środowiska kulturowego.

Dokument pt. „Priorytety Rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego” stanowi uzupełnienie SRWZ. Jest on dokumentem, w którym uznano za znaczący rozwój kulturalny i oddziaływanie sztuki w kondycji społeczności lokalnej oraz budowanie tożsamości społecznej poprzez pryzmat dziedzictwa historycznego.

Także wartości środowiska kulturowego i przyrodniczego nakreślono w priorytecie dotyczącym kształtowania i utrzymania ładu przestrzennego.

Priorytetowo potraktowano również:

- przeciwdziałanie degradacji przestrzeni przez nieskoordynowaną działalność inwestycyjną,
- ochronę krajobrazu naturalnego i kulturowego,
- dbałość o utrzymanie historycznego kształtu wartościowych zespołów urbanistycznych i architektonicznych.

2) Plan zagospodarowania przestrzennego województwa zachodniopomorskiego uchwalony przez Sejmik Województwa Zachodniopomorskiego uchwałą nr XXXII/334/02 z dnia 26 czerwca 2002 r. z późn. zm.

Zagrożenia zabytków i krajobrazu o charakterze zabytkowym, stan ochrony środowiska oraz ustalenia kierunkowe zostały zdefiniowane w rozdziale Dziedzictwo kulturowe. Składową tych ustaleń są elementy polityki regionalnej ochrony i kształtowania środowiska kulturowego i przyrodniczego. Celem priorytetowym natomiast jest uporządkowanie zagospodarowania przestrzeni w zakresie architektoniczno-estetycznym i funkcjonalności. Plan określa również konieczność ochrony zabytków nie objętych ustawową ochroną, ale będących niezaprzeczalną wartością obszaru województwa zachodniopomorskiego. Wyznaczono kierunki i określono zalecenia, które należy brać pod uwagę w planowaniu miejscowym. Zalecenia te dotyczą zabudowy o charakterze historycznym, zieleni

komponowanej, stanowisk archeologicznych oraz założeń przestrzennych, urbanistycznych i ruralistycznych związanych z historią regionu. Oznaczono rezerваты kulturowe, parki i obszary kulturowe jako system ochrony obszarowej środowiska kulturowego. Zasugerowano strefy ingerencji konserwatorskiej i strefy ochrony konserwatorskiej jako celowe narzędzia planowania miejscowego.

Teren Gminy Stepnica w „Planie zagospodarowania przestrzennego województwa zachodniopomorskiego „zaliczono do podstrefy pod nazwą „Nr IE Obszar turystyczno-rybacki Zalewu Szczecińskiego”. Wyznaczone w planie województwa funkcje obszaru w zakresie podstawowym, to funkcja turystyczno-rekreacyjna i rybacka, a w zakresie uzupełniającym to funkcja przemysłu przetwórczego i ochrony środowisk przyrodniczego.

3) Strategia Rozwoju Turystyki w Województwie Zachodniopomorskim do 2015 roku (przyjęta uchwałą Sejmiku Województwa Zachodniopomorskiego Nr XXX/346/06 z dnia 19 czerwca 2006 r.)

Strategia Rozwoju Turystyki zakłada, iż dziedzictwo kulturowe, szlaki zabytkowe i nurt historyczny stanowią jedno z głównych źródeł wspierania i rozwoju turystyki.

W celu realizacji założeń niezbędny jest rozwój edukacyjnej i integracyjnej funkcji turystyki w regionie. Ważnym elementem spójności działań w zakresie ekspozycji walorów historycznych jest rozwijanie różnych form turystyki miejskiej i wiejskiej z uwypokreśleniem atrakcyjnych zasobów dziedzictwa kulturowego. W przestrzeni tej ważnym elementem jest aktywizacja społeczeństwa w zakresie organizacji warsztatów i pokazów dawnych rzemiosł, odkrywanie historii i zabytków siedlisk, a także odtwarzanie wydarzeń z życia przodków.

Należy również integrować wysiłki właścicieli zabytków, organizacje, instytucje i urzędy sprawujące pieczę nad zabytkami wokół celów skierowanych na ochronę zabytków i rozwój turystyki.

Wspólne cele można określić następująco:

- budowa i rozwój kompleksowych markowych produktów turystycznych wokół typów turystyki i działanie z nim związane: „Budowa i rozwój produktów markowych turystyki miejskiej i kulturowej”;
- planowane inwestycje infrastrukturalne;
- rozwój infrastruktury szlaków historycznych i tematycznych, w tym oznakowanie tras przebiegu oraz atrakcji znajdujących się na szlakach, budowa parkingów i toalet dla odwiedzających, poprawa dojazdu do atrakcji znajdujących się na szlaku;

- budowa i modernizacja centrów informacji turystycznej;
- renowacja obiektów zabytkowych;
- renowacja i turystyczne zagospodarowanie zabytkowych rynków oraz zachowanych elementów zabytkowej zabudowy w małych miasteczkach;
- renowacja zabytkowych parków i kompleksów pałacowo – dworskich;
- restauracja zieleni miejskiej;
- „Rozwój edukacyjnej i integracyjnej funkcji turystyki w Regionie” w ramach działania - Edukacja dzieci i młodzieży wokół walorów turystycznych Regionu;
- kooperacja w zakresie wspólnego marketingu Regionu w ramach działania: Opracowanie zintegrowanego systemu promocji markowych produktów Województwa;
- usprawnienie systemu informacji turystycznej w ramach działania: Budowa zintegrowanego analogowego i cyfrowego systemu informacji turystycznej;
- kształtowanie środowiska w kontekście rozwoju przestrzeni turystycznej, w ramach działań:
  - innowacje na rzecz ekorozwoju w turystyce;
  - rozwój sieci lądowych szlaków turystycznych - tworzenie projektów liniowych przekraczających obszary administracyjne gmin, powiatów i województwa. W ramach działania dopracowana zostanie infrastruktura istniejących szlaków takich jak: Szlak Hanzeatyckich Kupców, Szlak Cysterski, Szlak Joannitów, Szlak Templariuszy, Europejski Szlak Gotyku Ceglanego, Szlak Solny, Szlak Latarni Morskich, Szlak Pomników Przyrody i in.;
- Wykorzystanie turystyczne terenów i obiektów powojсковych, „popegeerowskich” i przemysłowych (do celów turystycznych można, wykorzystać dawne fabryki, zakłady przemysłowe, magazyny, spichlerze).

Niektóre z powyższych celów znajdują odzwierciedlenie w Gminnym programie opieki nad zabytkami gminy Stepnica.

5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

5.1 Gminny program opieki nad zabytkami, a jego relacje z innymi dokumentami wytworzonymi na poziomie gminy

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Stepnica (Uchwała Rady Gminy Stepnica Nr XXXVI/313/06 z dnia 23 czerwca 2006 r. z późn. zm.)

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Stepnica stanowi dokument podstawowy wyznaczający kierunek i politykę planowania przestrzennego gminy. Stanowi ono zbiór wytycznych, którymi należy się kierować przy sporządzaniu miejscowych planów zagospodarowania przestrzennych oraz decyzji o warunkach zabudowy i ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego.

Studium określa również zasady zachowania dziedzictwa kulturowego, krajobrazu zabytkowego oraz postępowania z obiektami zabytkowymi.

Określa zarówno warunki ochrony tj.:

- utrzymanie tradycyjnej formy ochrony
- stosowanie tradycyjnych elementów budowlanych
- konsultacja z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków wszelkich prac, mających wpływ na zewnętrzną formę obiektu
- w przypadku złego stanu technicznego i konieczności rozbiórki obiektu należy wykonać dokumentację fotograficzną i konserwatorską obiektu i jeden egzemplarz przekazać do archiwum WKZ
- wymianę historycznej zabudowy warunkuje się rzetelnym uwarunkowaniem ekonomicznym lub planistycznym przy uzyskaniu zgody WKZ

oraz zakres ochrony obiektów zabytkowych, który w szczególności obejmuje ukształtowanie bryły obiektu (jego gabaryty, kształt), ogólną kompozycję elewacji, elementy detalu architektonicznego oraz formę stolarki okiennej i drzwiowej.

Poprzez ujęcie zagadnień ochrony konserwatorskiej i warunków zachowania krajobrazu zabytkowego Gminny program opieki nad zabytkami wpisuje się w Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Stepnica.

Plany odnowy miejscowości

Mają one za zadanie, wyznaczenie kierunków rozwoju miejscowości, aktywizacji jego mieszkańców oraz poprawę standardu ich życia. Obok planów związanych z budową infrastruktury sportowej, technicznej i kulturalnej można również zauważyć długoterminowe plany związane z poprawą infrastruktury turystycznej. Budowę ścieżek konnych i rowerowych wykorzystujących walory dziedzictwa kulturowego i układu wsi z minionej epoki. Poprzez analizę działań związanych z wykorzystaniem krajobrazów i obiektów zabytkowych oraz promocją miejscowości w celach turystycznych można stwierdzić, iż Gminny program opieki nad zabytkami Gminy Stepnica wpisuje się w założenia i cele Planów Odnowy Miejscowości.

Strategia rozwoju turystyki Gminy Stepnica do roku 2020

Dokument ten wyznacza i określa szeroko rozumiane pojęcie turystyki na terenie Gminy Stepnica. Zadaniem strategii jest formułowanie celów w aspekcie długoterminowym, pozwalającym ewaluować wraz ze zmianami zachodzącymi w otoczeniu. Przyjęcie strategii nie wyklucza jej modyfikacji i uzupełniania o coraz to nowe pomysły, cele i działania związane z rozwojem turystyki Gminy Stepnica, a co za tym idzie poprawy jakości życia jej mieszkańców. Dogodne usytuowanie gminy nad Zalewem Szczecińskim i wśród lasów Puszczy Goleniowskiej daje szerokie możliwości tworzenia niezliczonej liczby atrakcji turystycznych. Ważnym elementem dającym szansę na rozwój turystyki jest również bogactwo kulturowe, krajobrazy zabytkowe, zabytki oraz stanowiska archeologiczne, które odpowiednio wyeksponowane i oznakowane dają dodatkową możliwość tworzenia turystycznych szlaków historycznych.

5.2. Charakterystyka zasobów i analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy

5.2.1. Zarys historyczny Gminy Stepnica

Czasy poprzedzające pojawienie się źródeł pisanych w kontekście danego terytorium określane są mianem prahistorycznych. W odniesieniu do najstarszych miejscowości Gminy Stepnica dotyczą one wszystkich stuleci poprzedzających XIII w. Brakuje w tej kwestii dostępnych informacji w pracach popularnonaukowych, przewodnikach turystycznych czy Internecie. Możemy się domyślać, że prace archeologiczne były prowadzone i na tym terenie. Trudno bowiem sobie wyobrazić by obszar ten był w tym czasie niezamieszkały i by ludzie

nie pozostawili po sobie jakichkolwiek śladów działalności w postaci osad, cmentarzysk, czy miejsc kultu. Obszar Pomorza Zachodniego był przecież niezwykle rozwinięty gospodarczo w okresie między VIII a X stuleciem.

W chwili obecnej przeprowadzenie wnikliwych badań w archiwach dotyczących prowadzonych na terenie Gminy Stepnica badań archeologicznych w okresie przedwojennym mogłoby dostarczyć informacji i pomóc dotrzeć do miejsc, które w przyszłości oznakowane i odpowiednio wyeksponowane mogłyby zostać wchłonięte w obręb szlaku prehistorycznego. Z pewnością do najbardziej atrakcyjnych tego typu obiektów należą grodziska i cmentarzyska z kopcami w postaci tzw. kurhanów. W trakcie kwerendy naukowej być może udałoby się dotrzeć do zabytków z gminy przechowywanych w muzeach krajowych i zagranicznych. Ich właściwy opis z wyeksponowaniem miejsca ich pochodzenia, a także zadbanie o umieszczenie ich w ekspozycji stałej jednostki, mogłyby stanowić element promocyjny dla Gminy Stepnica.

Po raz pierwszy jednak nazwa Stepnica wymieniona została w dokumencie z 1278 r. Wtedy książę pomorski Barnim I przekazał ją Gottfriedowi von Breslau w lenno. Ustalenie dokładnej daty nadania, wyznaczyć by mogło dzień uroczystości obchodzonych rocznic tego wydarzenia. W tym czasie Stepnica leżała w obrębie księstwa dyminskiego (niem. Demmin – miasto położone we wschodniej części Niemiec), na terenie kasztelanii Wolińskiej.¹

Przypuszczalnie, pierwotnie wieś Stepnica została założona jako ulicówka z cechami owalnicy, po południowej stronie rzeki Gowienicy - równolegle do linii brzegowej Zalewu. W 1628 r. funkcjonowały w niej dwie karczmy i kuźnia. W spisie z 1721 r. miejscowość określono jako miasteczko. W latach 1564, 1739, 1794 odnotowano tu wielkie pożary. Po pożarze w 1739 r. osadę poddano regulacji - wokół kościoła utworzono kwadratowy plac, a głównej ulicy nadano jednakową szerokość. Następnie miejscowość ewoluowała w kierunku wielodrożnicy.

W XIX stuleciu wieś posiadała określony układ przestrzenny z charakterystyczną dla tego obszaru zabudową, który z pewnymi niewielkimi korektami przetrwał do końca II wojny światowej. Po wojnie niestety dość luźno potraktowano dawne wytyczne i wybudowano wiele obiektów, niespójnych architektonicznie z otoczeniem.

W epoce średniowiecza wieś należała także do słynnego na Pomorzu Zachodnim rodu von Flemming. Był to ziemczony ród szlachecki, wywodzący się z Flandrii (obecna Belgia), zamieszkujący Pomorze Zachodnie w okresie od XIII w. do przełomu XIX/XX wieku.

---

¹ Szerzej: J. Spors, *Organizacja kasztelańska na Pomorzu Zachodnim XII-XIII w.*, Słupsk 1991.

Władali oni posiadłościami m.in. w okolicach Maszewa, Maciejewa i Mostów. W XVIII i XIX w. ród ten zyskał duże znaczenie - szczególnie w Saksonii i Prusach. Najstarszym znanym przedstawicielem tej rodziny był Adam Flemming, który między 1281 r. a 1302 r. występuje jako właściciel Stepnicy. Z jego synem - Konradem - związane są najstarsze informacje o herbie rodu. Potomkowie skupili w swoich rękach liczne posiadłości ziemskie w rejonie Wolina i Kamienia Pomorskiego, stąd okręg Kamienia nazywany był powiatem Flemmingów (*Flemmingscher Kreis*). Znaną postacią wywodzącą się z tej rodziny była Izabela z Flemmingów Czartoryska urodzona 3 marca 1746 r. w Warszawie, zmarła 17 czerwca 1835 r. w Wysocku – mecenaska sztuki, pisarka, w okresie Sejmu Czteroletniego związana ze Stronnictwem Patriotycznym. Była żoną księcia Adama Kazimierza Czartoryskiego. Odkryła talent malarski Aleksandra Orłowskiego, a w 1801 r. zainicjowała otwarcie pierwszego polskiego muzeum w Puławach (w świątyni Sybilli), które działa do dziś jako Muzeum Czartoryskich w Krakowie.

W 1366 r. bracia Tinno, Dietrich i Henning von Flemingowie podarowali swój majątek w Stepnicy klasztorowi cysterek w Szczecinie. Pod koniec tego stulecia część wsi należała także do kapituły kościoła Mariackiego w Szczecinie.²

Już w średniowieczu istniał w Stepnicy kościół i klasztor klarysek, przebudowany następnie na książęcy zamek myśliwski. Umiejscowiony on był w pobliżu obecnej szkoły, gdzie ulica Dworcowa dochodzi do ulicy B. Krzywoustego. Do 1954 roku znajdował się w tym miejscu zabytkowy budynek, miejscami posiadający gotyckie sklepienia. Do czasów ostatniej wojny był to gmach miejscowego sądu. W pobliżu Stepnicy, posiadłości otrzymali pod koniec XIII wieku także Joannici, mianowicie w Stepniczce, Gąsierzynie, Żarnowie, poza tym prawo do połowu ryb w zatoce. I ten zakon, prawdopodobnie w kilku miejscach, prowadził tu pracę oświatowo-wychowawczą. Część Stepniczki dostarczała wyposażenia klasztorowi zakonnic w grodzie Wolina. Obecnie na terenie województwa zachodniopomorskiego funkcjonuje Szlak Joanitów: z Chwarszczan przez Czelin, Gozdowice, Golice, Cedynię do Chojny, Rurki i zamku w Swobnicy.³

Od epoki średniowiecza w Stepnicy znajdował się port rybacki. Do rybackiego charakteru miejscowości nawiązuje wystrój tawerny.

Nie wiadomo dokładnie, w którym roku powstała parafia rzymsko-katolicka w Stepnicy. Akcję misyjną zakończoną powodzeniem prowadził na początku XII w. na Pomorzu Zachodnim Otton, biskup z Bambergu. Ów biskup, kanonizowany po śmierci, był

² Informacje zaczerpnięte min. ze stron internetowych: <http://pl.wikipedia.org/wiki/Stepnica>; parafii w Stepnicy

³ www.cedynia.pl

również kapelanem na dworze władcy polskiego Władysława Hermana. Zajmował się także wychowaniem i nauką Bolesława Krzywoustego, znał dobrze mowę i obyczaj polski. Według miejscowej legendy ów święty miał przebywać również na analizowanym terenie. Przed wojną grupa katolików mieszkająca w Stepnicy przynależała do Parafii św. Ottona w Kamieniu Pomorskim, ponieważ w ich miejscowości istniał tylko kościół ewangelicki. Również przez jakiś czas po II wojnie światowej rzymsko-katolicka Parafia św. Ottona w Kamieniu Pomorskim obejmowała swoim zasięgiem całość obszaru przynależnego do obecnej parafii Stepnica.

Najstarsza wzmianka o proboszczu w Stepnicy pochodzi z roku 1406. Był nim Herman Heger. Pierwszy kościół spłonął w 1564 r., kolejny uległ zniszczeniu w latach 30 – tych XVIII w., trzeci zaś spalił się przed ukończeniem w 1739 r. Obecny pochodzi z 1741 r. W 1997 r. podczas pożaru zniszczona została jego wieża, pochodzące z niej stare dzwony można obecnie oglądać przed kościołem. Jest to budowla ryglowa, otynkowana prezentująca styl barokowy. Wybudowana w I połowie XVIII wieku świątynia w Stepnicy należy do najatrakcyjniejszych zabytków znajdujących się w gminie.

Kościół w Stepnicy

Źródło: zdjęcie z archiwum Bałtyckiego Instytutu Gmin

Do dzisiaj z bogatego dawniej wyposażenia świątyni zachowały się m.in:

- barokowy ołtarz ambonowy z baldachimem, zwieńczonym figurą grającego anioła;
- XIX wieczne empory chórowe z prospektem organowym;
- XIX wieczne ławki i żyrandole;
- prospekt organowy bez instrumentu.⁴

Kościół znajduje się w rejestrze zabytków. Świątynia nosi wezwanie św. Jacka Odrowąża.

Przez cały okres istnienia osadnictwa na analizowanym terenie, był on zamieszkiwany przez różne grupy ludności. Obok ludności rodzimej - Słowian, pojawili się przybysze z głębi Niemiec, także Żydzi. Ludzie ci, często posiadali odrębną kulturę religijną.

Oprócz Stepnicy wiele walorów historycznych posiada wieś Czarnocin. Została ona założona już w średniowieczu. Po raz pierwszy wzmiankowana była w źródłach w 1318 roku jako Ceretin. W połowie XIX w. była własnością barona Theodora G. von Puttkamera. To

---

⁴ www.stepnica.eparafia.pl

wówczas założono tutaj folwark. Osada położona była między dwiema drogami i składała się z kolonii mieszkalnej oraz folwarku z dworem. Znajdowały się tutaj także park i cmentarz. W 1929 r. prywatny majątek przeszedł w ręce fundacji państwowej Staatliche Forschungsstiftung der Insel Riems - zajmującej się działalnością naukową. Podczas II wojny światowej wzniesiono we wsi duży obiekt przeznaczony na szkołę dla żołnierzy Wehrmachtu lub oficerów SS. Po wojnie utworzono tutaj duży PGR, wybudowano bloki dla jego pracowników. W wyniku jego działalności zespół folwarczny został częściowo zdewastowany. Przebudowano min. stary dwór, który stracił dawny urok. Z budynków tylko dawna suszarnia, nie utraciła zabytkowego charakteru. W południowej części miejscowości znajduje się zaniedbany cmentarz ewangelicki. Do interesujących obiektów należy również park z ciekawym drzewostanem i aleją centralną, która dawniej łączyła dwór z plażą nad Zalewem Szczecińskim. Obok parku znajduje się budynek dawnej szkoły, z elementami ryglowymi.

Wszystkie obiekty i elementy historyczne świadczą o dziedzictwie kulturowym Gminy Stepnica.

5.2.2. Krajobraz kulturowy

Gmina Stepnica – gmina wiejska z rozwiniętymi funkcjami leśnymi i przyrodniczymi, położona w województwie zachodniopomorskim, w północno - zachodniej części powiatu goleniowskiego.

Z gminą sąsiadują gminy: Świnoujście, Goleniów, Przybiernów, Międzyzdroje, Wolin, Nowe Warpno i Police – niektóre z wymienionych poprzez Zalew Szczeciński.

Siedzibą gminy jest miejscowość Stepnica. Gmina wchodzi w skład obszaru przylegającego bezpośrednio do Zalewu Szczecińskiego i Roztoki Odrzańskiej.

Powierzchnia gminy wynosi 294 km² z czego: 39,8 % stanowią wody, 30 % lasy i 30,2 grunty rolne, tereny podmokłe i torfowiska.

Na obszarze gminy mieszka 4765 osób⁵, a gęstość zaludnienia wynosi 16,2 osób/km². W skład gminy wchodzi miejscowości: Bogusławie, Budzień, Czarnocin, Czerwonak, Gaje, Gąsierzyno, Jarszewko, Kopice, Krokorzyce, Łąka, Miłowo, Piaski Małe, Racimierz, Stepniczka, Stepnica, Widzieńsko, Zielonczyn, Świętowice, Żarnowo i Żarnówko.

Współcześnie główne elementy zabudowy miejscowości Stepnica stanowią:

---

⁵ Zameldowanych na dzień 31. 12. 2012 r.

- ul. W. Sikorskiego charakteryzuje się zróżnicowaną formą zabudowy, z jedno lub dwu-kondygnacyjnymi budynkami mieszkalnymi pochodzącymi z lat 20-tych lub wzniesionymi współcześnie. Na ulicy tej umiejscowiony jest kościół parafialny pod wezwaniem św. Jacka Odrowąża,

- ul. T. Kościuszki z regularną zabudową po obu stronach drogi. We wschodnim fragmencie ulicy dominują dwukondygnacyjne budynki mieszkalne, wśród nich także Urząd Gminy. W zachodniej jej części posadowiony jest szachulcowo-murowany budynek restauracyjny z narożnymi wieżyczkami, o formie architektonicznej typowej dla nadmorskich kurortów. Z wymienionych arterii najatrakcyjniej prezentuje się ulica T. Kościuszki, wzdłuż której umiejscowione są Urząd Gminy i tawerna. Arteria ta odpowiednio zrewitalizowana, mogłaby stać się deptakiem prowadzącym turystów nad Zalew,

- ul. B. Krzywoustego o niejednolitej kompozycji i typie zabudowy. Po południowej stronie ulicy umiejscowiony jest cmentarz katolicki funkcjonujący na miejscu XIX-wiecznej nekropolii ewangelickiej. Po wschodniej stronie cmentarza, zabudowa tworzy nieregularne ciągi architektoniczne, złożone z kilku, parterowych domów mieszkalnych. W tej części arterii ulokowany został zespół budynków Zakładów Drzewnych oraz obszerny skład drewna,

- ul. B. Chrobrego o niejednolitym typie zabudowy pod względem typologicznym i chronologicznym,

- ul. Portowa o jednolitej zabudowie mieszkaniowej,

- ul. Rybacka i gen. St. Maczka ze zwartą zabudową,

- układ ulic w południowej części Stepnicy: Jagiellońska, Sportowa, Wojska Polskiego, Łąkowa o jednorodnej i zwartej zabudowie nierolniczej z lat 20/30-tych XX w. Na południowym skraju tworzących osiedle ulic usytuowany jest stadion sportowy,

- osiedle 40-lecia PRL z budynkami czterokondygnacyjnymi, stanowi współczesną zabudowę Stepnicy⁶,

Właściwe wydaje się zadbanie o ujęcie w planach rozwoju przestrzennego o to, by nowobudowane obiekty łączyły nowoczesną funkcjonalność z tradycyjnym stylem, który został zachowany w wielu miejscach naszego regionu. Szczególnie ustalenia te należy odnieść do terenów nad Zalewem, które staną się w przyszłości swoistą wizytówką miejscowości dla podróżujących nim osób.

Solectwa:

---

⁶ Plan rozwoju miejscowości Stepnica na lata 2005-2013, Stepnica 2005, s. 7-8; Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Stepnica.

Bogusławie - historyczna forma wsi przedstawia się jako **niewielki** zespół folwarczny rozlokowany pomiędzy dwiema drogami. Układ przestrzenny o kompozycji zwartej, geometrycznej (czworobok), ukształtowanej w sposób zamknięty; po zachodniej stronie założony był niewielki park, a po przeciwległej stronie ogród. Przy drodze w kierunku północno-wschodnim rozlokowane były pojedyncze, 2-budynkowe zagrody.

Obecnie wieś tworzy nieregularny, chaotyczny i swobodny układ przestrzenny, rozlokowany przy drogach dojazdowych do Stepnicy.

Dawny zespół folwarczny o czytelnej, pierwotnej (XIX-wiecznej) kompozycji przestrzennej (w tym wewnętrzny układ komunikacyjny), z pojedynczymi ubytkami w obrębie podwórza gospodarczego i wtórnymi nawarstwieniami architektonicznymi (budynki warsztatowo-magazynowe). Dwór z lat 20-tych XX w. stanowi element zabudowy o wartościach kulturowych. Podwórze folwarczne zabudowane w formie czworoboku, otoczone - od zachodu i wschodu - parkiem krajobrazowym (bez wartości zabytkowych); po północnej stronie zaplecze techniczno - mieszkalne.

Przy drodze w kierunku północno-wschodnim rozlokowana jest zabudowa mieszkalna robotników folwarcznych (z lat 20-30-tych XX w.) oraz współczesne, dwukondygnacyjne bloki (w układzie pilastym). W południowej części wsi, bezpośrednio przed byłym torowiskiem kolejki wąskotorowej, rozlokowana jest współczesna (inwentarsko-gospodarcza) zabudowa popegeerowska; obecnie użytkowana przez firmę Andreas.

Cmentarz żydowski usytuowany w południowej części wsi, po wschodniej stronie szosy, uległ częściowemu zatarciu, jest słabo czytelny w terenie (szpaler dębowy i ślady fundamentów nagrobków). Cmentarz we wschodniej części parku (być może rodowy) uległ całkowitemu zatarciu.

Jarszewko – historycznie wieś o nieregularnym założeniu ulicowym, wytyczonym na osi W - E (bezpośrednio po zachodniej stronie szosy Stepnica - Wolin), z promienistym układem dróg polnych na obu krańcach wsi. Układ przestrzenny o kompozycji zwartej, ukształtowanej w sposób osiowy; pierzeje (ciąg frontowych elewacji budynków ustawionych w szeregu po jednej stronie ulicy) w pełni wykształcone, szczelnie zabudowane. Zabudowa typologicznie zróżnicowana: w pierzei południowej dominowały zagrody 3-budynkowe, rozlokowane na niewielkich działkach siedliskowych; w pierzei północnej - zagrody 2 lub 1-budynkowe. Po północnej stronie wsi, przy drodze polnej, usytuowany był wiatrak, zaś po zachodniej stronie Jarszewka znajdował się niewielki folwark (podwórze i kolonia mieszkalna).

Natomiast współcześnie **pierwotny**, ulicowy układ przestrzenny uległ przekształceniu w formę niewielkiej wielodrożnicy, wzdłuż historycznych ciągów komunikacyjnych. Pierzeje o luźnej, swobodnej zabudowie, z licznymi ubytkami, całość tworzy chaotyczny układ

przestrenny, bez wyrazu, bez wartości kulturowych. Zagrody o zróżnicowanych układach (w tym z licznymi ubytkami) i orientacji, lokowane w różnej odległości od drogi. Zabudowa o charakterze mało i średniorolnym, murowana, wzniesiona głównie w I ćw. XX w. budynki małe, 3-osiove (sporadycznie 5 i 7-osiove), bez wartości kulturowych. Wiatrak i folwark wyburzone po 1945 r., bez śladów w terenie. Drogi wiejskie bez starodrzewu, sporadycznie obsadzona topolami; dużo zieleni przydomowej (ogródki i sady między zagrodami lub na froncie).

Miłowo - pierwotnie układ przestrenny w formie krótkiej, zwartej ulicówki, wytyczonej na osi S W – N E. Z uwagi na okalające bagna; nieliczne drogi polne przebiegały wzdłuż grobli. Zabudowa zwarta, nieznacznie zróżnicowana, rozlokowana po obu stronach drogi; po wschodniej stronie wsi ulokowana była pojedyncza zagroda 3-budynkowa. W obrębie wsi dominowały niewielkie zagrody 2-budynkowe, o kalenicowej orientacji, rozlokowane na płytkich działkach siedliskowych. W pierzei (ciąg frontowych elewacji budynków ustawionych w szeregu po jednej stronie ulicy) północno-zachodniej zgrupowane były zagrody 3-budynkowe, zamknięte od strony polnej stodołami. Obecnie wszystkie elementy historycznie ukształtowanej struktury przestrzennej są czytelne, szczególnie w odniesieniu do kompozycji układu ulicowego oraz kształtu i typu zagród. Pierzeje rozwinięte kilka metrów od drogi, bez ubytków; zagroda wschodnia wyburzona. Droga wiejska obsadzona pojedynczymi kasztanowcami i jesionami, które posadzone są na froncie zagród.

Zabudowa typologicznie zróżnicowana, adekwatna do historycznie ukształtowanych podziałów własnościowych; w części południowej niewielkie zagrody 2 lub 3-budynkowe, zaś w części północnej stosunkowo duże zagrody rolnicze, 3 i 4-budynkowe. Budynki zróżnicowane pod względem materiałowym i chronologicznym (m.in. zachowały się dwie, ryglowe chałupy o XIX-wiecznej metryce); przy czym dominują obiekty murowane, wzniesione w I ćw. XX w. Część zabudowy została zdewaloryzowana przez wtórną stolarkę o ahistorycznych formach.

Stepniczka – pierwotna forma wsi nieznana; być może był to niewielki, zwarty przysiółek, ulokowany między dwiema rzeczkami. Według XIX-wiecznych przekazów kartograficznych wieś miała formę wielodrożnicy, o kształcie zbliżonym do nieregularnej widlicy, z promienistym układem krótkich i nieprzejezdnych dróg pośrodku układu. Wieś

o niejednorodnej kompozycji przestrzennej. W centrum wsi zabudowa zwarta, rozlokowana w krótkich pierzejach (ciągach frontowych elewacji budynków ustawionych w szeregu po jednej stronie ulicy) - wzdłuż promienistego układu dróg. Zagrody średniorolne, 3-budynkowe, o niewielkiej skali obiektów; wokół rozmieszczone były ogrody. Pośrodku tego układu posadowiony był kościół. Przy drodze północnej zabudowa luźna, swobodnie rozlokowana złożona z niewielkich (1 lub 2-budynkowych) zagród. Przy drodze zachodniej zabudowa skupiona w dwóch, typologicznie zróżnicowanych blokach (w części południowej dwie lub trzy duże zagrody chłopskie). Na północ od wsi, przy drodze do Wolina, założony był cmentarz. Współczesny układ przestrzenny natomiast o historycznie ukształtowanej, nieregularnej wielodroźnicy, o analogicznym - jak wyżej opisany - układzie dróg i kompozycji. Ulica Barnima (wytyczona na osi E - NW) o zróżnicowanej kompozycji. W części wschodniej zwarta, nierolnicza, złożona z płytkich zagród 1 lub 2-budynkowych; po północnej stronie drogi zagrody wyraźnie oddalone od drogi. Budynki 3-5 osiowe, lokowane kalenicowo na froncie parceli; częściowo zdewaloryzowane przez wtórną stolarkę. W części północno - zachodniej zabudowa luźniejsza, swobodnie rozmieszczona po obu stronach drogi; zagrody 2 lub 3-budynkowe z chałupami na foncie parceli i budynkami inwentarskimi w linii pierzei. Kościół wyburzony po 1945 r.; plac wytyczony przez starodrzew dębowy z kamiennym obeliskiem. Ulica H. Pobożnego (wytyczona na osi NE - SW, na wysokości dawnej działki kościelnej) z krótkimi pierzejami o nieregularnej zabudowie, ze zdewaloryzowanymi budynkami; bez wartości kulturowych. Ulica Wolińska (wytyczona na osi S W - NE) o luźniej i swobodnej zabudowie, zróżnicowanej pod względem typologicznym i chronologicznym. Zagrody nierolnicze, 2-budynkowe, odsunięte kilka metrów od drogi. Wszystkie budynki sprzed 1945 r. murowane, wzniesione w okresie koń. XIX w. - I ćw. XX w. Cmentarz poewangelicki (po wschodniej stronie drogi do Miłowa) silnie zarośnięty i rozkopany, ze słaboczytelnymi elementami i elementami starodrzewu (jesiony, dęby). Na północnym skraju tego ciągu komunikacyjnego rozlokowane są współczesne ogródki działkowe.

Zielonczyn - pierwotnie była to niewielka (krótka) rzędówka, rozlokowana po wschodniej stronie drogi, w bezpośrednim sąsiedztwie jeziora i wzgórza. Zabudowa luźna, mało i średniorolna, złożona z 2 lub 3-budynkowych zagród. Przez wieś przebiegał główny trakt komunikacyjny ze Stepnicy do Wolina. Na południowym skraju wsi, u podnóża góry, założony był niewielki cmentarz. W latach 20-tych XX w., po zachodniej stronie wsi (wzdłuż

drogi SE - NW), wytyczono zwartą kolonię rolniczą w formie zwartej rzędówki. Obecnie pierwotny, południkowy układ przestrzenny uległ częściowemu zatarciu, przekształcony w luźną ulicówkę z licznymi ubytkami i pustkami. Z kolei XX-wieczna kolonia o całościowo zachowanej formie przestrzennej (w typie zwartej szeregowki), rozłokowana przy bocznej drodze wiejskiej. Zabudowa tworzy jednorodny ciąg architektoniczny, złożony z jednakowych (dwubudynkowych) zagród. Na froncie parceli posadowione są 4 lub 5-osiove domy, a w głębi wielofunkcyjne budynki gospodarcze; przed zagrodami niewielkie ogródki. Zabudowa bez wartości kulturowych, ale stanowi przykład jednorodnej kompozycji przestrzennej XX-wiecznej kolonii rolniczej. Na południe od Zielonczyna wznosi się góra z wieżą o wysokości 42,5 m n.p.m. Jeszcze w latach pięćdziesiątych XX wieku stała na niej drewniana poniemiecka wieża widokowa wznosząca się ponad szczyty drzew, jednak ze względu na zły stan techniczny została ona rozebrana. Ponownie została wybudowana w 2010 r. jako konstrukcja betonowa. Aktualnie wieża posiada również taras widokowy na wysokości 72 m n.p.m. Z tarasu widokowego można obserwować panoramę na odległość kilkudziesięciu kilometrów.

Budzień - wieś o pierwotnym, regularnym założeniu ulicowym (XVIII-wieczna osada fryderycjańska), rozplanowana na osi W - E, po wschodniej stronie drogi dojazdowej. Pierzeje (ciąg frontowych elewacji budynków ustawionych w szeregu po jednej stronie ulicy) proste, w pełni wykształcone i szczelnie zabudowane. Zabudowa typologicznie jednorodna, złożona z jednakowych, 3-budynkowych (średniorolnych) zagród. Po południowej stronie drogi wiejskiej rozlokowanych było 12 dwojaków z ciągiem zabudowy gospodarczej, zaś po północnej stronie drogi - ciąg stodół. W zachodniej części wsi, po zachodniej stronie drogi dojazdowej ulokowana była niewielka zagroda 2-budynkowa. Po zachodniej stronie drogi dojazdowej (poza strefą zabudowy) znajdował się niewielki, XIX-wieczny cmentarz. Obecnie wieś zachowała charakter ulicówki. Zabudowa pochodzi prawie w całości z początków XX wieku, są to w większości 2-budynkowe zagrody, rzadko urozmaicone obecnością budynków gospodarczych. Droga prowadząca do wsi obsadzona jest topolami i klonami. We wsi zachował się XIX-wieczny cmentarz poewangelicki, położony przy drodze dojazdowej, mocno zatarty, z fragmentami starodrzewu oraz nagrobków. Okolice wsi to ciekawe tereny bagienne, nieopodal przepływa rzeka Krępa i znajduje się Rezerwat przyrody Olszanka. Ok. 3 km na północ znajduje się leśniczówka Olszanka, zaś 2 km na południe osada Gaje, należąca do sołectwa Budzień. W samej miejscowości Budzień znajduje się Kanał Królewski o długości kilku kilometrów, popularny wśród kajakarzy i wędkarzy. Wodami kanału można

dopłynąć do rzeki Krępy i dalej do wód Zalewu Szczecińskiego. Od koryta rzeki Krępa odchodzą liczne kanały, którymi można dopłynąć do akwenów wodnych powstałych po kopalniach torfu.

Żarnowo - w historycznej formie wsi miało założenie owalnicowe, wytyczone na osi NW- SE (na niewielkim wyniesieniu terenu), pomiędzy dwiema drogami w kierunku Wolina. Według XIX-wiecznych przekazów kartograficznych wieś rozwinęła się w kierunku południowym (przy drodze do Stepnicy), przybierając formę wielodrożnicy. Główny układ przestrzenny zachowywał pierwotne założenie owalnicowe, z centralnie posadowionym kościołem. Zabudowa w tej części wsi zwarta, rozłokowana po obu stronach drogi, typologicznie zróżnicowana, odzwierciedlająca historycznie ukształtowane podziały własnościowe. Na wschodnim krańcu wsi wyprowadzony był promienisty układ dróg z pojedynczymi, 3-budynkowymi zagrodami. Przy drodze do Stepnicy (po zachodniej stronie w/opisanego układu przestrzennego) zabudowa luźna (obustronna), nierolnicza lub małorolna, złożona głównie z 2-budynkowych zagród; po wschodniej stronie drogi ulokowany był wiatrak. Układ ten łączył się od zachodu z równoleżnikowo wytyczoną kolonią Laszczka (Laasche). Po południowej stronie układu owalnicowego, przy drodze wytyczonej na osi SW-NE, założony był regularny, czworoboczny cmentarz. W obecnych czasach historycznie wykształcony układ przestrzenny ma obecnie formę nieregularnej, zwartej wielodrożnicy, rozplanowanej przy pięciu drogach wiejskich. Zasadnicza (pierwotna) forma przestrzenna w kształcie zwartej ulicówki, usytuowana po wschodniej stronie szosy Stepnica - Wolin, na niewielkim (kilkumetrowym) wyniesieniu terenu; obecnie ul. Kościelna. Pierzeje (ciągi frontowych elevacji budynków ustawionych w szeregu po jednej stronie ulicy) w pełni wykształcone, proste (południowa łukowata na wysokości kościoła, co stanowi pozostałość dawnego układu owalnicowego), wyraźnie odsunięte od drogi, bez ubytków. Zabudowa typu chłopskiego, zdominowana przez duże (3 i 4-budynkowe) zagrody. Budynki murowane, typologicznie i chronologicznie zróżnicowane, wzniesione w okresie końca XIX w. – lata 20-te XX w. Budynki mieszkalne posadowione na froncie parceli, o zróżnicowanych formach architektonicznych, stanowią jednak elementy zabudowy o wartościach kulturowych. Pośrodku tego układu posadowiony jest murowany, neogotycki kościół z połowy XIX w. (dominanta architektoniczna); działka kościelna ogrodzona wysokim murem ceglany. Po zachodniej stronie kościoła niewielki plac obsadzony dębami, z centralnie usytuowanym obeliskiem ku czci ofiar I wojny światowej. Droga wiejska bez zadrzewienia; przed budynkami założone płytkie ogródki kwiatowe lub posadzone pojedyncze drzewa. Ulica

Studencka (wytyczona na osi N - S) stanowi niejednorodny układ przestrzenny. Pierzeja zachodnia zwarta, szczelnie zabudowana, odsunięta ok. 10 m od drogi, zdominowana przez 3-budynkowe, płytkie zagrody chłopskie. Zabudowa typologicznie i chronologicznie zróżnicowana m.in. występują kilkunastobudynkowe ciągi jednorodnych, murowanych (nie tynkowanych) domów z początku XX w. przemieszane z zabudową z lat 20-tych XX w. (domy mieszkalne z wystawkami, murowane, tynkowane). Budynki inwentarskie murowane lub (sporadycznie) ryglowe, wzniesione w okresie 4 ćw. XIX w. – lata 20-te XX w. Po wschodniej stronie drogi zabudowa rozlokowana w dwóch, krótkich ciągach (w północnej i południowej części ulicy). W tej części wsi ulokowana jest zabudowa nierolnicza w tym obiekty o charakterze ogólnowioskowym. Całość zabudowy uległa częściowej dewaloryzacji, głównie w wyniku wymiany stolarki. Ulica bez zadrzewienia. Ulica Boczna (wytyczona na osi W- E) to dawna osada Laszczka, przyłączona po 1945 r. do Żarnowa. Droga asfaltowa, bez zadrzewienia. Pierzeje odsunięte ok. 10 m od drogi, o zróżnicowanej długości, zwarte. Zagrody mało i średniorolne, rozlokowane na średniej wielkości działkach siedliskowych. Budynki murowane (sporadycznie szachulcowe - stodoły), wzniesione w okresie 4 ćw. XIX w. - lata 20-te XX w. Między ul. Studencką, a Kościelną wytyczona jest ul. Podgórna. Przy tej ulicy ulokowanych jest kilka średniorolnych zagród chłopskich o nieregularnych działkach siedliskowych, których kształt został zdeterminowany topografią terenu. W południowej części wsi, między ul. Studencką, a Kościelną usytuowany jest duży, czworoboczny cmentarz, z krzyżowym układem alei lipowo - klonowych oraz elementami historycznej nekropolii (fundamenty nagrobków). Teren cmentarza poszerzony o współczesną nekropolię, założoną w 1958 r.

Kopice – pierwotnie wieś o nieregularnym (aczkolwiek zwartym, skupionym) założeniu wielodrożnicowym, w typie tzw. *Haufendorf*, bez wyraźniej osi kompozycyjnej. Należy przypuszczać, iż pierwotnie była to wieś ulicowo-placowa z kościołem w części południowej, która od XVIII w. uległa przekształceniu (rozbudowie) w formę wielodrożnicową. Pierzeje (ciąg frontowych elewacji budynków ustawionych w szeregu po jednej stronie ulicy) proste, zwarte lecz o nieregularnym przebiegu. Zabudowa typologicznie zróżnicowana, zdominowana w części zachodniej przez niewielkie zagrody 1 lub 2-budynkowe (w tym rybackie), zaś w części środkowej i wschodniej występowały również zagrody rolnicze, 2 lub 3budynkowe. W południowo - zachodniej części wsi, w bezpośrednim sąsiedztwie Zalewu, posadowiony był kościół (wzmiankowany już od średniowiecza). W północnej części wsi w obrębie stref zabudowy usytuowany był duży cmentarz.

Współcześnie pierwotny - historycznie ukształtowany - wielodrożnicowy układ przestrzenny uległ częściowemu zatarciu; niektóre ciągi komunikacyjno przestrzenne zostały całkowicie zniszczone. Większość pierzei z licznymi ubytkami, tworzy chaotyczne ciągi zabudowy. Główna droga wiejska (na osi N - S) o nawierzchni asfaltowej, pozostałe o naturalnej nawierzchni; drogi obsadzone wierzbami. Zabudowa uległa daleko posuniętej dekompozycji i dezintegracji, o zróżnicowanych układach i orientacji. Dominują budynki murowane, wzniesione w okresie 4 ćw. XIX w. - lata 20-te XX w.; sporadycznie występują obiekty wzniesione w tradycyjnej technice ryglowej, tak licznie odnotowane w okresie przedwojennym. W obrębie wsi stwierdzono liczne, współczesne nawarstwienia architektoniczne, o dysharmonizujących formach. Zabudowa sprzed 1945 r. uległa głębokiej dewaloryzacji, głównie w wyniku wymiany stolarki i wtórnych przybudówek. W zachodniej części wsi, przy bocznych drogach, usytuowana współczesna zabudowa typu dachowego, letniskowego (z lat 80/90-tych XX w.). Kościół wyburzony po 1945 r. Cmentarz przykościelny bez śladów nagrobków, ze szpalerem lip i pojedynczymi wierzbami. Cmentarz północny o czytelnym układzie, z aleją lipową i pojedynczymi dębami, ze śladami XIX-wiecznych nagrobków; kaplica cmentarna zburzona w latach 50-tych XX w.

Racimierz – pierwotnie wieś o założeniu rzędownym, wytyczonym na osi północ-południe, następnie rozbudowana w wielodrożnicę o kształcie zbliżonym do krzyża. Według XIX-wiecznych przekazów kartograficznych główny układ przestrzenny rozlokowany był po zachodniej stronie południkowego ciągu komunikacyjnego. Pierzeja (ciąg frontowych elewacji budynków ustawionych w szeregu po jednej stronie ulicy) tworzyła zwarty ciąg zabudowy, złożonej z typologicznie jednorodnych zagród chłopskich (głównie 3-budynkowych, o układzie w podkowę otwartą w stronę drogi). Po wschodniej stronie drogi (w części południowej) ulokowany był kościół (starołuterańska kaplica z 1860 r.) oraz dwa wiatraki na niewielkim wzgórzu. W północnej części wsi, przy drogach wytyczonych na osi wschód -zachód, zabudowa luźna, swobodnie rozplanowana po obu stronach krótkich pierzei. W tej części wsi ulokowane były niewielkie, małorolne zagrody 2-budynkowe.

W obecnych czasach układ przestrzenny o pierwotnej, historycznie wykształconej kompozycji - w typie ulicówki rozbudowanej w stronę wielodrożnicy. Drogi wiejskie bez zadrzewienia; przed pierzejami niewielkie ogródki. W obrębie głównego układu przestrzennego (ul. Niepodległości), od pocz. XX w. zabudowano częściowo obszar po wschodniej stronie drogi, gdzie ulokowano nierolnicze zagrody, odsunięte od drogi. Pierzeja zachodnia uległa częściowej dekompozycji poprzez kilka ubytków i nowych nawarstwień

architektonicznych; pierzeja nie zachowuje pierwotnej linii. Zabudowa typologicznie jednorodna, mało i średniorolna, złożona głównie z 2 lub 3-budynkowych zagród. Chałupy lokowane kalenicowo (najwyższa część dachu) na froncie parceli, murowane, 5-osiowe, wzniesione w latach dwudziestych XX w.; większość chałup została zdewaloryzowana przez wtórna stolarkę. Budynki gospodarcze murowane bądź szachulcowe (kilka stodół, w tym pod strzechą), wzniesione w okresie trzeciej ćwierci XIX w. - pocz. XX w. Przy drogach bocznych (ul. Łąkowa i Leśna) zabudowa rozproszona, małorolna (w tym z ubytkami), głównie XX-wieczna, bez walorów kulturowych. Nie zachowała się kaplica oraz wiatraki, które zostały zburzone po II wojnie światowej.

Widzieńsko - należy przypuszczać, iż pierwotnie był to niewielki przysiółek z młynem, rozlokowany po obu stronach rzeczki. Następnie wieś ewoluowała w kierunku ulicówki, wytyczonej na osi SE – NW (równolegle do linii brzegowej rzeki).

Wg XIX – wiecznych przekazów kartograficznych wieś miała formę nieregularnej ulicówki, o zróżnicowanej kompozycji przestrzennej i luźnej (swobodnej) zabudowie. Pośrodku wsi, po południowo.-zachodniej stronie drogi, ulokowany był młyn oraz dwie, 3-budynkowe zagrody. W północno.-zachodniej części wsi zabudowa zwarta, rozlokowana po obu stronach drogi, złożona z niewielkich, głównie 2-budynkowych zagród. W południowej części wsi zabudowa skupiona przy skrzyżowaniu z drogą wytyczoną na osi wschód – zachód; zagrody typologicznie zróżnicowane (w tym siedziba leśnictwa). Pomędzy w/w częściami zabudowy występowały wyraźne pustki.

Wieś posiadała dobrze rozwiniętą sieć drożną, o promienistym układzie.

Obecnie historyczny, ulicowy układ przestrzenny o pierwotnej kompozycji z nieregularną zabudową, zróżnicowaną pod względem typologicznym, materiałowym i chronologicznym. Przez wieś przebiegają dwie drogi asfaltowe, wytyczone na osi SE-NW i W-E. Główna droga wiejska bez zadrzewienia, z elementami zieleni przydomowej (ogródki, sady). Wokół wsi szczelna otulina lasu iglastego.

W północnej części wsi zabudowa zwarta, rozlokowana po obu stronach drogi; pierzeja płn. (ciąg frontowych elewacji budynków ustawionych w szeregu po jednej stronie ulicy), wschodnia na niewielkim wyniesieniu terenu. Zagrody głównie 2-budynkowe, mało i średnio rolne, z chałupami na froncie parceli. W tej części wsi występuje duże nasycenie budynkami szachulcowymi (zagrody nr 2, 4, 6, 7), wzniesionymi w okresie 4 ćw. XIX w.

Młyn wyburzony po 1945 r. Pośrodku wsi, bezpośrednio nad rzeką, zachowała się pierwotna, ryglowa leśniczówka (zaadoptowana jako Dom Pracy Twórczej obecnie własność prywatna), stanowiąca element zabudowy o wartościach zabytkowych.

W południowej części wsi zabudowa nierolnicza, murowana, wzniesiona w końcu XIX w.
-lata 30-te XX w.

Gąsierzyno - pierwotnie była to wieś o założeniu ulicowo-placowym. Główny układ przestrzenny oraz kolonia południowa wytyczone były wzdłuż drogi do Stepnicy. Układ przestrzenny miał formę zbliżoną do widlicy. Pośrodku wsi, przy skrzyżowaniu dróg wiejskich, posadowiony był kościół z przyległym cmentarzem; drugi (XIX-wieczny) cmentarz usytuowany był po półn.-wschodniej stronie wsi. Zabudowa typologicznie zróżnicowana; jednorodna jedynie w obrębie poszczególnych szeregówek. W północnej części wsi, występowały różne typy zagród chłopskich: od 2-budynkowych (małorolnych), po 4-budynkowe (sporadycznie) o zamkniętych układach. W południowej części wsi, w obrębie XVIII-wiecznej kolonii zabudowa zwarta, rozlokowana po obu stronach drogi, złożona głównie z 2 lub 3-budynkowych zagród. Współcześnie wieś o czytelnym, aczkolwiek historycznie przekształconym, układzie przestrzennym (w formie wielodrożnicy), tożsamym z XIX-wiecznymi przekazami kartograficznymi. W sensie kompozycyjnym występują trzy układy ulicowe (w tym dwa przy ul. Wojska Polskiego), o stosunkowo zwartej zabudowie, rozlokowanej po obu stronach dróg wiejskich. ul. Wojska Polskiego złożona z dwóch układów przestrzennych, rozdzielonych ok. 300-400 m pustką. W obu ciągach zabudowa zwarta, zróżnicowana pod względem typologicznym i materiałowym. Dominują zagrody 2 lub 3-budynkowe z budynkami i zabudowaniami inwentarskimi w linii pierzei (pierzeja -ciąg frontowych elewacji budynków ustawionych w szeregu po jednej stronie ulicy). Zabudowa murowana, ceglana, w większości otynkowana; sporadycznie występują budynki szachulcowe (np. nr 5, 37). Budynki o zróżnicowanych formach architektonicznych, wzniesione pod koniec XIX w. i latach 20-tych XX w. ul. Mickiewicza (wytyczona na osi wschód - zachód) o ulicowym, aczkolwiek chaotycznym, układzie przestrzennym; bez walorów kulturowych. Zabudowa mało i średniorolna, o luźnych (swobodnych) układach zagród, z budynkami lokowanymi kalenicowo (kalenica - najwyższa część dachu) - na froncie lub w głębi podwórza. Kościół wyburzony po 1945 r.; cmentarz silnie zarośnięty, ze śladowo zachowanymi fundamentami nagrobków i grochodrzewami.

Czarnocin - zespół pofolwarczny w XX w. został znacznie zdekomponowany i zdewaloryzowany, z licznymi ubytkami i wtórnymi nawarstwieniami, podobnie jak historyczna, XIX-wieczna zabudowa folwarczna. Do dawnej świetności obiekt został przywrócony przez nowego właściciela gdzie stworzono ośrodek kolonijno-wypoczynkowy „Szkoła Aktywnego Wypoczynku – Frajda”. Wieś ma charakter kolonii mieszkalnej o rozproszonej i swobodnej kompozycji, złożonej z niewielkich domów mieszkalnych z 1. 30-tych XX w. oraz współczesnych bloków. Przy szosie, ulokowany jest ciąg bloków. Park w typie założenia leśnego z centralną aleją, wytyczoną w osi dworu, prowadzącą do Zalewu Szczecińskiego. Na północnym skraju parku, bezpośrednio przy szosie, ulokowany jest kompleks budynków dawnej szkoły Wermahu lub SS; budynek główny o wielkokubaturowej formie, murowano/ryglowy, stanowi element zabudowy o wartościach kulturowych i zabytkowych. Cmentarz poewangelicki (śródpolny) uległ częściowemu zatarciu.

Łąka - pierwotna forma wsi nieznana; wg przekazów historycznych osada rozlokowana była nad brzegiem Zatoki Skoszewskiej. W XIX w., po pożarze w 1867 r. (spłonęły dwa folwarki), wieś miała formę krótkiej ulicówki, wytyczonej na osi W - E, prostopadle do drogi Stepnica -Wolin. Pierzeje (ciągi frontowych elewacji budynków ustawionych w szeregu po jednej stronie ulicy) o zróżnicowanej kompozycji, w formie dwóch, nieregularnych ciągów zabudowy. W pierzei północnej ulokowane były zagrody rolnicze, o zróżnicowanych układach i skali zabudowy (w tym niewielki folwark). Pierzeja południowa o luźnej, swobodnej zabudowie z pojedynczymi zagrodami o charakterze chłopskim. Folwark ulokowany był w zachodniej części wsi, po północnej stronie drogi, o założeniu w formie podkowy z parkiem od północy. Na początku XX w. wieś rozbudowała się w kierunku południowym, wzdłuż drogi do Racimierza, która stała się głównym ciągiem komunikacyjnym w kierunku Żarnowa. Obecnie historyczna (XIX-wieczna) forma przestrzenna uległa przekształceniu w wyniku przeorientowania układu równoleżnikowego na południkowy (o nieregularnym kształcie, zbliżonym do widlicy). Całość bez wartości kulturowych, zdewaloryzowana i wtórnie przeinwestowana. Wzdłuż głównej drogi wiejskiej zabudowa luźna, 2-budynkowa, o niewielkiej skali obiektów, murowana, wzniesiona w 1 ćw. XX w. Pierzeje odsunięte ok. 10 m od drogi, poprzedzone ogródkami; pierzeja wschodnia przesłonięta szpalerem brzoź. W północnej części wsi zabudowa rozlokowana wokół trapezowego układu dróg, z niewielkimi (2 i 3-budynkowymi) zagrodami. W tej części wsi, po północnej stronie drogi rozlokowany jest dawny folwark; obecnie o swobodnej (rozproszonej) kompozycji przestrzennej. Dwór wyburzony po 1945 r. Park o czytelnym

(pierwotnych) granicach z elementami starodrzewu. Zabudowa gospodarcza zachowana w stanie szczątkowym (jedna obora), ze współczesnymi obiektami inwentarskimi (obecnie nieużytkowanymi).

W zachodniej części wsi, przy drodze polnej, usytuowane są współczesne, 3-kondygnacyjne bloki mieszkalne.

Żarnówko - należy przypuszczać, iż pierwotnie wieś miała formę regularnej rzędówki, wytyczonej w kształcie litery "L". Wg. XIX-wiecznych przekazów kartograficznych Żarnówko składało się z dwóch układów rzędowych, wytyczonych po zachodniej stronie drogi Stepnica - Wolin. Część zachodnia o regularnym rozplanowaniu, ze zwartą (typologicznie jednorodną) zabudową; na południe od tego układu usytuowana była duża, wielobudynkowa zagroda (być może folwark). Część wschodnia o luźnej (swobodnej) zabudowie, rozłokowanej przy krętej, łukowatej drodze. W owym czasie pojedyncze zagrody ulokowane również były przy szosie Stepnica - Wolin. W latach 20-tych XX w., przy szosie do Stepnicy, rozmieszczono zwartą (kilkubudynkową) kolonię rolniczą. Obecnie pierwotny układ przestrzenny uległ częściowemu zatarciu i przekształceniu. Całkowicie wyburzono zachodni, rzędowy (regularny) układ przestrzenny z małym folwarkiem. Przyłączono do wsi dwie osady po wschodniej stronie szosy Stepnica - Wolin, tzn. Glinkę i Podbrzezie. Rozbudowano południkowy układ przestrzenny. Obecnie wieś ma formę złożoną z dwóch, nieregularnych układów ulicowych. Część zachodnia o kompozycji luźnej, swobodnej. Zabudowa rozproszona, zorientowana do nieregularnie wytyczonej (krętej) drogi gruntowej. Zagrody niewielkie, 2-budynkowe lub 3-budynkowe. Przed zagrodami posadzone okazałe kasztanowce. Budynki murowane (sporadycznie zachowane ryglowe stodoły), wzniesione w okresie 4 ćw. XIX. – 1. 20-te XX w., o zróżnicowanych i niewielkich wartościach kulturowych. Część wschodnia (przy szosie Stepnica - Wolin) w formie krótkiej ulicówki, o zróżnicowanej kompozycji. Pierzeja zachodnia odsunięta ok. 20 m od drogi, tworzy regularny ciąg architektoniczny, złożony z jednorodnych zagród 2-budynkowych, wzniesionych w 1. 20-tych XX w.; zagrody zorientowane pilasto (schodkowe) względem siebie. Po wschodniej stronie drogi zagrody luźno rozmieszczone (o zróżnicowanej odległości od drogi), 2-budynkowe (z ryglowymi stodołami). W obrębie tego układu brak zadrzewienia przydrożnego. Całość układu nie podlega ochronie konserwatorskiej, za wyjątkiem poszczególnych obiektów o wartościach kulturowych.

5.2.3. Zabytki

Obiekty wpisane do rejestru zabytków terenu Gminy Stepnica

Miejscowość	Obiekt	Numer	Data	Nr decyzji
Stepnica	Kościół św. Jacka	412	1963-12-05	Kl.20/41/63
Miłowo	Budynek mieszkalny nr 28	1207	1992-02-10	PSOZ/Sz-n/III/5340/15/92
Widzieńsko	Leśniczówka (zespół)	719	1972-03-24	Kl.I.6801/1/72
Widzieńsko	założenie d. leśnictwa (teren)	1217	1992-11-18	PSOZ/Sz-n/III/5340/88/92

**Zabytki ruchome, wpisane do rejestru zabytków województwa zachodniopomorskiego
decyzją nr 1308/2012 z dnia 2.11.2012 r., stanowiącą załącznik do programu**

- 1. Ołtarz , dawniej ambonowy,**
- 2. Rzeźba – anioł (w zwieńczeniu ołtarza, dawniej ambonowego),**
- 3. Korpus ambony (z ołtarza dawniej ambonowego),**

**Obiekty nieruchome z terenu Gminy Stepnica ujęte w wojewódzkiej ewidencji
zabytków**

Miejscowość	Obiekt	Adres
Bogusławie	zespół folwarczny	
Bogusławie	cmentarz żydowski	
Budzień	cmentarz	
Czarnocin	zespół folwarczny	
Czarnocin	cmentarz	
Gąsierzyno	stodoła	ul. Mickiewicza 11
Gąsierzyno	stodoła	ul. Wojska Polskiego 27
Gąsierzyno	cmentarz	
Gąsierzyno	cmentarz	
Kopice	cmentarz	
Kopice	cmentarz	
Łąka	zespół folwarczny	
Olszanka	leśniczówka	
Olszanka	budynek gospodarczy	leśniczówka
Piaski Małe	stodoła	Piaski Małe 5

Smogory	cmentarz	
Stepnica	chałupa	ul. Krzywoustego 56
Stepnica	budynek gospodarczy	ul. Kościuszki 14
Stepnica	budynek mieszkalny	ul. Krzywoustego 5
Stepnica	stodoła	ul. Leśna 1
Stepnica	Dom mieszkalny (plebania)	ul. Sikorskiego 19
Stepnica	budynek gospodarczy	ul. Sikorskiego 19
Stepnica	budynek mieszkalny	ul. Sikorskiego 27
Stepnica	restauracja	ul. Kościuszki 23
Stepnica	cmentarz komunalny	
Stepnica	cmentarz	
Stepniczka	cmentarz	
Świętowie	cmentarz	
Widzieńsko	chałupa	Widzieńsko nr 2
Widzieńsko	budynek gospodarczy	Widzieńsko nr 2
Widzieńsko	chałupa	Widzieńsko nr 4
Widzieńsko	budynek gospodarczy	Widzieńsko nr 4
Widzieńsko	cmentarz	
Zielonczyn	cmentarz	
Żarnowo	kościół Chrystusa Króla	
Żarnowo	cmentarz komunalny	
Żarnowo	cmentarz	

Obiekty chronione ujęte w gminnej ewidencji:

- Bogusławie:
  - cmentarz żydowski
  - dwór
- Budzień:
  - cmentarz poewangelicki
  - dom mieszkalny nr 15
- Chelminek (wyspa):
  - stawa nawigacyjna północna
  - stawa nawigacyjna południowa
- Czarnocin:
  - cmentarz ewangelicki

- szkoła, ob. Dom mieszkalny nr 2
- suszarnia pofolwarczna
- Gąsierzyno:
  - cmentarz przykościelny
  - cmentarz poewangelicki ul. Mickiewicza
  - stodoła nr 11
  - dom mieszkalny nr 21 ul. Wojska Polskiego
  - dom mieszkalny nr 2
  - dom mieszkalny nr 5
  - dom mieszkalny nr 6
  - dom mieszkalny nr 9
  - dom mieszkalny nr 20
  - dom mieszkalny nr 27
  - stodoła nr 27
  - dom mieszkalny nr 29
  - dom mieszkalny nr 35
- Jarszewko:
  - dom mieszkalny nr 23
- Kopice:
  - cmentarz przykościelny
  - cmentarz poewangelicki
  - szkoła b. nr
  - dom mieszkalny nr 1
  - dom mieszkalny nr 2
  - dom mieszkalny nr 4
  - dom mieszkalny nr 13
  - bud. Inwentarski nr 30
- Krokorzyce:
  - dom mieszkalny nr 2
- Mańków:
  - stawa nawigacyjna Mańków Dolny
- Miłowo:
  - dom mieszkalny nr 17
  - dom mieszkalny nr 22
  - dom mieszkalny nr 31
- Leśniczówka Olszanka:
  - dom mieszkalny (leśniczówka)
  - bud. inwentarsko – gospodarczy
- Racimierz:
  - dom mieszkalny nr 3, ul. Łąkowa
  - bud inwen-stod. nr 5, ul. Leśna
  - dom mieszkalny nr 7, ul. Niepodległości
  - dom mieszkalny nr 12, ul. Niepodległości
  - stodoła nr 12, ul. Niepodległości
  - stodoła nr 15, ul. Niepodległości
  - stodoła nr 18, ul. Niepodległości
  - dom mieszkalny nr 19, ul. Niepodległości
- Stepnica:
  - dom mieszkalny nr 3, ul. Jagiellońska
  - dom mieszkalny nr 4, ul. Jagiellońska

- dom mieszkalny nr 6, ul. Jagiellońska
- dom mieszkalny nr 8, ul. Jagiellońska
- dom mieszkalny nr 11, ul. Jagiellońska
- Urząd Gminy nr 4, ul. Kościuszki
- dom mieszkalny nr 8, ul. Kościuszki
- dom mieszkalny nr 10, ul. Kościuszki
- dom mieszkalny nr 11, ul. Kościuszki
- dom mieszkalny nr 16/17, ul. Kościuszki
- dom mieszkalny nr 19/20, ul. Kościuszki
- dom mieszkalny nr 21/22, ul. Kościuszki
- restauracja nr 23
- dom mieszkalny nr 5, ul. Krzywoustego
- dom mieszkalny nr 6, ul. Krzywoustego
- dom mieszkalny nr 15, ul. Krzywoustego
- dom mieszkalny nr 16, ul. Krzywoustego
- dom mieszkalny nr 21, ul. Krzywoustego
- dom mieszkalny nr 24, ul. Krzywoustego
- dom mieszkalny nr 28, ul. Krzywoustego
- dom mieszkalny nr 30, ul. Krzywoustego
- dom mieszkalny nr 35, ul. Krzywoustego
- dom mieszkalny nr 51, ul. Krzywoustego
- dom mieszkalny nr 56, ul. Krzywoustego
- dom mieszkalny nr 2, ul. Gen. Maczka
- dom mieszkalny nr 3, ul. Gen. Maczka
- dom mieszkalny nr 4, ul. Gen. Maczka
- bud. gospodarczy nr 4, Gen. Maczka
- młyn (ob. motel) nr 1, ul. Młynarska
- dom mieszkalny nr 8, ul. Portowa
- dom mieszkalny nr 3, ul. Przemysława
- dom mieszkalny nr 2, ul. Rybacka
- dom mieszkalny nr 3, ul. Rybacka
- dom mieszkalny nr 4, ul. Rybacka
- dom mieszkalny (plebania) nr 19, ul. Sikorskiego
- bud. gospodarczy nr 19, ul. Sikorskiego
- dom mieszkalny nr 20, ul. Sikorskiego
- dom mieszkalny nr 23, ul. Sikorskiego
- dom mieszkalny nr 25, ul. Sikorskiego
- dom mieszkalny nr 26, ul. Sikorskiego
- dom mieszkalny nr 28, ul. Sikorskiego
- dom mieszkalny nr 30, ul. Sikorskiego
- dom mieszkalny nr 31/32, ul. Sikorskiego
- Stepniczka:
  - cmentarz przykościelny
  - cmentarz poewangelicki, ul. Barnima II
  - dom mieszkalny nr 1, ul. Barnima II
  - dom mieszkalny nr 2, ul. Barnima II
  - dom mieszkalny nr 10, ul. Barnima II
  - dom mieszkalny nr 4, ul. Wolińska
- Świątowice:
  - cmentarz pokościelny

- Widzieńsko:
  - dom mieszkalny nr 2
  - bud. gosp. – mieszkalny nr 2
  - dom mieszkalny nr 4
  - szkoła, ob. dom mieszkalny nr 5
  - stodoła nr 6
  - dom mieszkalny nr 7
  - dom mieszkalny nr 14
  - leśniczówka,
  - dom mieszkalny nr 23
- Żarnowo:
  - dom mieszkalny nr 18, ul. Boczna
  - stodoła nr 20, ul. Boczna
  - kościół parafialny p.w. Chrystusa Króla, ul. Kościelna
  - dom mieszkalny nr 7, ul. Kościelna
  - dom mieszkalny - świetlica nr 7, ul. Kościelna
  - dom mieszkalny nr 10, ul. Kościelna
  - dom mieszkalny nr 23, ul. Kościelna
  - dom mieszkalny nr 24, ul. Kościelna
  - dom mieszkalny nr 25, ul. Kościelna
  - dom mieszkalny nr 26, ul. Kościelna
  - stodoła nr 30, ul. Kościelna
  - dom mieszkalny nr 32, ul. Kościelna
  - stodoła nr 32, ul. Kościelna
  - dom mieszkalny nr 36, ul. Kościelna
  - dom mieszkalny nr 9, ul. Studencka
  - dom mieszkalny nr 15, ul. Studencka
  - dom mieszkalny nr 17, ul. Studencka
  - dom mieszkalny nr 25, ul. Studencka
  - dom mieszkalny nr 26, ul. Studencka
- Żarnówko:
  - dom mieszkalny nr 1
  - dom mieszkalny nr 2
  - dom mieszkalny nr 5
  - stodoła nr 5
  - stodoła nr 22
  - dom mieszkalny nr 2

Strefy ochrony konserwatorskiej stanowisk archeologicznych

Wykaz stanowisk w obrębie strefy "W - II"

obręb	Nr stanowiska archeologicznego	AZP

Jarszewko	1	AZP: 23-00 /21
Jarszewko	2	AZP: 23-00/25
Jarszewko	3	AZP: 23-06/26
Jarszewko	4	AZP: 23-06/32
Jarszewko	5	AZP: 23-06/33
Jarszewko	7	AZP: 23-06/23
Jarszewko	8	AZP: 23-06/24
Jarszewko	9	AZP: 23-06/27
Jarszewko	17	AZP: 23-06/22
Kopice	1	AZP: 25-06/2
Kopice	2	AZP: 25-06/1
Kopice	9	AZP: 24-06/3
Łąka	4	AZP: 23-06/43
Łąka	11	AZP: 23-06/39
Miłowo	1	AZP: 25-06/23
Miłowo	5	AZP: 23-06/20
Miłowo	6	AZP: 23-06/26
Racimierz	7	AZP: 24-06/15
Stepnica	1	AZP: 25-06/18
Stepnica	4	AZP: 26-06/3
Stepnica	5	AZP: 25-06/33
Stepnica	20	AZP: 25-06/27
Żarnowo	3	AZP: 24-06/20
Żarnowo	4	AZP: 24-06/19
Żarnowo	5	AZP: 24-06/17
Żarnowo	6	AZP: 24-06/16
Żarnowo	13	AZP: 24-06/18
Żarnowo	14	AZP: 24-06/21

Wykaz stanowisk w obrębie strefy „W-III”

obręb	Nr stanowiska archeologicznego	AZP
Czarnocin	1	AZP: 24-06/2
Gąsierzyno	1	AZP: 25-06/4
Gąsierzyno	2	AZP: 25-06/5
Gąsierzyno	3	AZP: 24-06/9
Jarszewko	6	AZP: 23-06/37
Jarszewko	10	AZP: 23-06/28
Jarszewko	12	AZP: 23-06/30
Jarszewko	13	AZP: 23-06/31
Jarszewko	15	AZP: 23-06/35
Jarszewko	16	AZP: 23-06/36

Kopice	3	AZP: 25-06/3
Kopice	4	AZP: 24-06/8
Kopice	5	AZP: 24-06/7
Kopice	6	AZP: 24-06/6
Kopice	7	AZP: 24-06/5
Łąka	1	AZP: 23-06/38
Łąka	2	AZP: 23-06/40
Łąka	3	AZP: 23-06/41
Łąka	5	AZP: 23-06/44
Łąka	6	AZP: 23-06/45
Łąka	7	AZP: 23-06/42
Łąka	8	AZP: 23-06/46
Miłowo	2	AZP: 25-06/22
Miłowo	3	AZP: 25-06/21
Miłowo	4	AZP: 25-06/19
Racimierz	1	AZP: 23-06/49
Racimierz	2	AZP: 23-06/50
Racimierz	3	AZP: 24-06/11
Racimierz	4	AZP: 24-06/12
Racimierz	5	AZP: 24-06/13
Stepnica	2	AZP: 25-06/10
Stepnica	3	AZP: 25-06/34
Stepnica	6	AZP: 25-06/17
Stepnica	7	AZP: 25-06/16
Stepnica	9	AZP: 25-06/15
Stepnica	10	AZP: 25-06/14
Stepnica	11	AZP: 25-06/8
Stepnica	12	AZP: 25-06/7
Stepnica	13	AZP: 25-06/6
Stepnica	14	AZP: 25-06/13
Stepnica	15	AZP: 25-06/12
Stepnica	16	AZP: 25-06/11
Stepnica	17	AZP: 25-06/24
Stepnica	18	AZP: 25-06/25
Stepnica	19	AZP: 25-06/28
Stepnica	21	AZP: 25-06/29
Stepnica	22	AZP: 25-06/30
Stepnica	23	AZP: 25-06/31
Stepnica	24	AZP: 25-06/32
Stepnica	26	AZP: 26-06/1
Stepnica	29	AZP: 26-06/5
Stepnica	30	AZP: 26-06/6
Żarnowo	1	AZP: 24-06/29
Żarnowo	2	AZP: 24-06/28

Żarnowo	8	AZP: 24-06/25
Żarnowo	9	AZP: 24-06/23
Żarnowo	10	AZP: 24-06/22
Żarnowo	12	AZP: 24-06/10
Żarnowo	17	AZP: 24-06/27
Żarnowo	18	AZP: 24-07/1
Żarnowo	21	AZP: 24-07/4
Żarnowo	22	AZP: 24-07/5
Żarnowo	23	AZP: 24-07/6
Żarnówko	3	AZP: 24-06/32

5.2.4. Zabytki o największym znaczeniu dla Gminy

Kościół parafialny pw. św. Jacka Odrowąża – datowany na 1741 r.

Jest ona budowlą o konstrukcji ryglowej, otynkowaną w 1840 r., na planie greckiego (równoramiennego) krzyża. Całkowita długość ramion wynosi 19 m (długość każdego z ramion po 4,5 m, szerokość 10 m). Wnętrze świątyni przykrywa podwyższony, odeskowany strop. Wyposażenie wnętrza jest barokowe: ołtarz i ambona z 1741 r., empory boczne i chóru oraz ławki z poł. XVIII w. Wcześniej posiadała barokowy hełm, który spłonął w pożarze wieży w 1997 r. Obecnie wieża została odbudowana.

Kościół św. Jacka w Stepnicy

Budynek mieszkalny wraz z przyległym terenem w Miłowie – datowany na 1820r.

Pierwotnie była to karczma, później przebudowano na dwurodzinny budynek mieszkalny. Przebudowy dokonano po połowie XIX w. Ustawiony kalenicowo bezpośrednio przy drodze. Konstrukcja ścian ryglowa, podwaliny dębowe, szkielet modrzewiowy, wypełnienie z cegły ceramicznej.

Obecnie budynek jest w bardzo złym stanie, stanowi on jednak własność prywatną i bardzo trudne jest wyegzekwowanie poprawy stanu technicznego zabytku.

Budynek mieszkalny w Miłowie

Budynek mieszkalny- (leśniczówka) i gospodarczy (inwentarski) oraz teren całej posesji w Widzieńsku – datowany na XVIII w.

Budynek mieszkalny wzniesiony w konstrukcji ryglowej. Pola pomiędzy regłami wypełnione cegłą i tynkowane. Dwukondygnacyjny, wolnostojący z dwuspadowym dachem. Wnętrza częściowo przebudowane w XIX w. Budynek gospodarczy (inwentarski) wzniesiony w 2-giej ćwierci XIX w. wolnostojący, usytuowany w północnej części podwórza, o konstrukcji ryglowej, rzut prostokąta, dach dwuspadowy. Ochronie podlega również teren posesji z licznym drzewostanem.

6. Analiza szans i zagrożeń w aspekcie oceny stanu dziedzictwa kulturowego Gminy Stepnica

Analiza SWOT

Słabe strony	Mocne strony
• Budzący zastrzeżenia stan wielu obiektów ujętych w ewidencji • Utrata walorów zabytkowych i kulturowych podczas prac modernizacyjnych prowadzonych w sposób nieprawidłowy na obiektach objętych ochroną • Zaburzenie układów ruralistycznych miejscowości poprzez szeroko postępujące nowoczesne budownictwo • Długotrwała i skomplikowana procedura tworzenia miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego • Niezbyt rozwinięta świadomość społeczna i brak chęci utożsamiania się z walorami dziedzictwa kulturowego • Brak zrozumienia dla wagi i znaczeni zabytków w procesie kształtowania się tożsamości społecznej i kulturowej mieszkańców gminy • Zbyt mały dostęp do wiedzy na temat idei ochrony zabytków • Zbyt uboga inicjatywa społeczeństwa w kierunku ochrony walorów kulturowych obszarów	• Uwzględnianie w dokumentach strategicznych gminy oraz planach odnowy miejscowości założeń dotyczących poprawy estetyki wsi, w powiązaniu z zachowaniem układów historycznych jako elementów wpływających na poprawę jakości życia mieszkańców • Ujęcie w Strategii rozwoju turystyki Gminy Stepnica walorów historycznych jako cennych czynników wpływających na zwiększenie ruchu turystycznego na terenie gminy • Ujęcie w Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego stref ochrony konserwatorskiej oraz wytycznych dotyczących zakresu ochrony konserwatorskiej budynków oraz układów wsi • Brak skrajnych warunków klimatycznych powodujących degradację obiektów zabytkowych • Założenie w planach odnowy miejscowości, rewitalizacji układów historycznych wsi oraz budowy elementów współczesnej architektury w połączeniu

zabytkowych znajdujących się na terenie gminy - Ograniczony zakres działań związanych z ekspozycją i promocją walorów historycznych i dziedzictwa kulturowego - Zabytki stanowiące własność osób prywatnych, które są w złej kondycji finansowej lub nie przykładają wagi do dbałości o zachowanie obiektów o znaczeniu kulturowym we właściwym stanie - Brak przejrzystych procedur pozwalających na egzekwowanie obowiązku właścicieli zabytków o ich dbałość	z dziedzictwem kulturowym - Bliskość Zalewu Szczecińskiego oraz warunki krajobrazowe sprzyjające wizytom turystów zarówno krajowych jak i zagranicznych, poszukujących śladów przodków lub wspomnień dawnych czasów - Zachowane w stanie zadowalającym obiekty kościelne oraz obiekty użyteczności publicznej o znaczeniu historycznym stanowiące o atrakcyjności obszarów wiejskich i świadczące o bogatej przeszłości gminy - Zachowane w znacznej części krajobrazu kulturowego gminy poprzez, istniejące w niektórych obszarach, układów ruralistycznych z cechami zabudowy mieszkaniowej, zagrodowej, obiektów o znaczeniu religijnym i historycznego drzewostanu

Szanse	Zagrożenia
- Wzrost świadomości mieszkańców gminy w zakresie dbałości o wygląd i stan obszarów wiejskich - Edukacja mieszkańców w zakresie znaczenia zabytków w określaniu tożsamości kulturowej	- Degradacja obiektów zabytkowych i o znaczeniu historycznym - Przypadkowe działanie inwestycyjne realizowane w obszarach dziedzictwa kulturowego prowadzące do zaniku ich cech

• Wykorzystanie elementów zabytkowych i historycznych układów wsi jako cennego produktu turystycznego • Dogodne położenie nad Zalewem Szczecińskim ułatwiające dostęp turystów z zagranicy od strony wody • Dogodne warunki w celu wykorzystania statków i żaglowców o znaczeniu historycznym w celach turystycznych i promujących gminę • Tworzenie nowych produktów turystycznych w oparciu o właściwe zagospodarowanie ośrodków ruralistycznych • Pozytywny wpływ dbałości i właściwego wykorzystania obiektów zabytkowych przez kolejnych właścicieli • Przebieg trasy turystycznej stanowiącej alternatywną drogę w kierunku kurortów nadmorskich • Wzrost intensywności działań edukacyjnych z zakresu dziedzictwa kulturowego • Wzrost zainteresowania mieszkańców historią wsi • Wprowadzenie nowoczesnych metod rewitalizacji, renowacji obiektów zabytkowych ograniczających negatywne skutki tych działań • Zwiększenie dostępności do źródeł finansowania renowacji obiektów	charakterystycznych • Wplatanie nowoczesnego budownictwa w zespoły ruralistyczne • Upodabnianie obiektów zabytkowych do obiektów o cechach współczesności • Wprowadzanie w obszary o znaczeniu historycznym nowoczesnych obiektów usługowych, handlowych itp. • W wielu przypadkach brak spójności kolorystyki oraz stosowanych materiałów, techniki i technologii renowacji obiektów o charakterze zabytkowym • Zdarzenia losowe • Brak przejrzystych zasad i niewystarczające egzekwowanie obowiązującego prawa, zwłaszcza w zakresie obowiązku dbałości o obiekty zabytkowe ich właścicieli

zabytkowych • Ujmowanie w uchwalanych planach zagospodarowania przestrzennego zakresu ochrony dziedzictwa kulturowego • Intensyfikacja przepływu informacji dotyczących walorów turystycznych gminy poprzez wprowadzenie nowoczesnych metod informacji turystycznej	

Wnioski

Gmina Stepnica posiada w swych zasobach wiele atrakcyjnych elementów o charakterze historycznym. Zachowane w poszczególnych wsiach układy ruralistyczne pozwalają cofnąć się w przeszłość i podziwiać zachowany krajobraz kulturowy.

Dogodne usytuowanie na styku Zalewu Szczecińskiego, stanowiącego żeglarski szlak turystyczny oraz alternatywnej trasy turystycznej wiodącej do kurortów nadmorskich, pozwala na turystyczne wykorzystanie dziedzictwa kulturowego.

Szansą na rozwój gminy przy wykorzystaniu jej walorów historycznych jest poprawa infrastruktury komunikacyjnej, promocja gminy, zachowanie w stanie niepogorszonym jej walorów przyrodniczych i krajobrazowych, intensywne korzystanie z funduszy zewnętrznych.

Działania te wzmocnić można o efektywne podnoszenie świadomości społeczeństwa, poprawę warunków ekonomicznych gminy oraz przemyślaną i racjonalną gospodarkę przestrzenną.

7. Założenia programowe

7.1. Główne cele polityki gminy w zakresie ochrony zabytków

Priorytetowym celem programu jest zachowanie dziedzictwa kulturowego i historycznego elementów wizerunku gminy, zahamowanie degradacji obiektów zabytkowych oraz wykorzystanie ich w celach turystycznych i podkreślenie atrakcyjności gminy poprzez:

- a) aktywne uczestnictwo w działaniach i projektach mających na celu uwydatnienie walorów krajobrazu kulturowego oraz zwiększenie atrakcyjności zabytków,

- b) budowanie tożsamości lokalnej poprzez wykorzystanie walorów zabytkowych i ujęcie ochrony wartości kulturowych w strategicznych działaniach gminy,
- c) rozpoznanie wartości historycznych poszczególnych wsi i gminy w ujęciu globalnym,
- d) rozpowszechnianie wśród właścicieli i użytkowników obiektów o walorach zabytkowych wiedzy dotyczącej profilaktyki i etyki konserwatorskiej,
- e) dążenie do poprawy stanu zachowania zabytków, ograniczenia lub zatrzymania procesu degradacji obiektów zabytkowych poprzez ocenę stanu ich zachowania, ustalenie jednostek władających oraz rozpoznanie zakresu działań niezbędnych do realizacji celu,
- f) wprowadzenie problematyki ochrony zabytków do bieżących zadań gminy Stepnica,
- g) zapewnienie właściwej opieki nad zabytkami poprzez wspieranie działań ich właścicieli,
- h) kreowanie świadomości społeczeństwa w zakresie idei ochrony zabytków oraz promocję działań dążących do ochrony zabytków
- i) działania związane z określaniem właściwych zasad ochrony krajobrazu kulturowego i zabytków w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego.

7.2. Działania związane z opieką nad zabytkami oraz ochroną krajobrazu kulturowego gminy

Cel priorytetowy programu można realizować przy pomocy wielu działań, którymi są:

- a) przyspieszenie prac nad powstawaniem miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego oraz ujęcie w ich treści warunków i zasad ochrony zabytków,
- b) realizacja założeń ujętych w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Stepnica,
- c) aktualizacja gminnej ewidencji zabytków jako podstawowego źródła wiedzy na temat stanu zachowania obiektów zabytkowych,
- d) podjęcie działań w kierunku zobligowania właścicieli obiektów zabytkowych i chronionych będących w złym stanie do jego poprawy lub znalezienie nowych właścicieli dla obiektów nieużytkowanych,
- e) zachowanie krajobrazu kulturowego w połączeniu z elementami obiektów nowoczesnych w ramach rewitalizacji obszarów wiejskich,
- f) wprowadzenie do szkół na terenie gminy Stepnica zajęć informujących o walorach historycznych gminy oraz o wartościach kulturowych obiektów zabytkowych,

- g) kontynuacja wsparcia finansowego z budżetu gminy na zadania pozwalające poprawić estetykę budynków mieszkalnych w tym również budynków mieszkalnych o cechach zabytkowych,
- h) wsparcie w staraniach o dofinansowanie ze środków zewnętrznych renowacji zabytków ze szczególnym uwzględnieniem kościoła pw. św. Jacka Odrowąża,
- i) publikacja materiałów informacyjnych o walorach historycznych i kulturowych gminy w połączeniu z wybranymi materiałami promocyjnymi gminy,
- j) wspieranie inicjatywy i aktualizacji strony internetowej www.stara.stepnica.org,
- k) publikacja na stronie internetowej gminy obiektów wpisanych do rejestru zabytków,
- l) ujęcie obiektów zabytkowych gminy Stepnica w ofercie turystycznej,
- m) współdziałanie z Powiatowym Inspektorem Nadzoru Budowlanego w ramach należytej dbałości o obiekty stanowiące substancję zabytkową,
- n) publikacja rysu historycznego w dokumentach strategicznych gminy i na stronie internetowej w połączeniu z rysem historycznym poszczególnych miejscowości,
- o) wnioskowanie do Starosty Goleniowskiego o oznakowanie obiektów wpisanych do rejestru zabytków tzw. błękitną tarczą zgodnie z Ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz rozporządzeniem Ministra Kultury. Znak ten jest odpowiednikiem Czerwonego Krzyża w zakresie ochrony dóbr kultury na wypadek szczególnych zagrożeń czasu wojny i pokoju. Jest symbolem przyjętym przez Konwencję Haską z 1954 roku dla oznaczenia dóbr kultury w celu zapewnienia im ochrony przed atakiem na wypadek konfliktu zbrojnego,
- p) ustawienie drogowskazów i tablic informujących o zabytkach gminnych.

8. Zasady oceny realizacji programu opieki nad zabytkami

Zgodnie z art.87 ust. 1 i ust. 5 Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami Gminny program opieki nad zabytkami jest sporządzany na okres 4 lat, a co 2 lata wójt sporządza sprawozdanie z realizacji programu, które przedstawia radzie gminy.

Wskazane jest, aby sprawozdania z realizacji Gminnego programu opieki nad zabytkami były przekazywane do wiadomości Zachodniopomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Szczecinie.

Sprawozdanie powinno określać poziom realizacji gminnego programu oraz efektywność wykonania planowanych zadań.

9. Źródła finansowania programu opieki nad zabytkami

Środki krajowe

- Z budżetu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego w ramach dotacji przyznanej zgodnie z art.77 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r.,
- Dotacje udzielane przez Zachodniopomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków ze środków finansowych z budżetu państwa w części, której dysponentem jest wojewoda,
- Dotacje Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej,
- Fundusz Kościelny Ministerstwa Administracji i Cyfryzacji,
- Inną formą pozyskania środków finansowych na ochronę dziedzictwa kultury jest partnerstwo publiczno-prywatne.

Środki zagraniczne

- **Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko** – Działanie 11.1 (dofinansowanie rewitalizacji, rewaloryzacji, konserwacji, renowacji a także adaptacji na cele kulturalne obiektów wpisanych do rejestru zabytków, zabezpieczenia przed kradzieżą i zniszczeniem),
- **Programu Operacyjnego Innowacyjna Gospodarka** – Działanie 6.4 (dofinansowanie ponadregionalnych projektów turystycznych stanowiących wyjątkowe atrakcje regionu),
- **Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Zachodniopomorskiego** – Działanie 5.6, 6.6, Poddziałanie 5.2.1, 5.2.2, 6.2.1, 6.2.2 (dofinansowanie rewaloryzacji, konserwacji, renowacji a także adaptacji obiektów przemysłowych, powojennych i popegeerowskich na cele kulturalne; prowadzenie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytkach nieruchomych - obiekty historyczne, układy urbanistyczne i ruralistyczne, dzieła architektury i budownictwa, dzieła budownictwa obronnego, obiekty techniki, a zwłaszcza kopalnie, huty, elektrownie i inne zakłady przemysłowe, pozostałości historycznego osadnictwa; zakup i instalacja systemów zabezpieczeń obiektów i zespołów

zabytkowych przed pożarem, kradzieżą i zniszczeniem; digitalizacja zasobów dziedzictwa kulturowego),

- **Europejskiej Współpracy Terytorialnej, np.: Program Polska-Brandenburgia** – Działanie 1.1 (dofinansowanie ochrony dóbr naturalnych i dóbr kultury, zapobieganie zagrożeniom naturalnym i technologicznym),
- **Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich** – Działanie 3.4 (dofinansowanie zakupu obiektów charakterystycznych dla tradycji budownictwa w danym regionie, w tym budynków będących zabytkami, z przeznaczeniem na cele publiczne, odnawiania, eksponowania lub konserwacji lokalnych pomników historycznych, budynków będących zabytkami lub miejsc pamięci, kultywowania tradycji społeczności lokalnej oraz tradycyjnych zawodów),
- **Funduszu dla Organizacji Pozarządowych.**